

Edyta Zarychta

„W krainie baśni Andersena”

– konspekt zajęć w świetlicy szkolnej

Wiek uczniów: klasa II SP (8 lat). Liczba uczniów: 20.

Cel główny: utrwalenie wiadomości dotyczących twórczości J.Ch. Andersena.

Cele operacyjne

Uczeń:

- pisze wielką literą tytuły baśni,
- rozpoznaje bohaterów baśni Andersena,
- zna tytuły popularniejszych baśni Andersena,
- potrafi współpracować w grupie,
- doskonali umiejętności rachunkowe w zakresie działań matematycznych,
- pokonuje nieśmiałość.

Metoda: aktywna, eksponująca.

Forma: indywidualna, grupowa.

Zaplecze dydaktyczne: wiersz „List do Andersena” Joanny Kulmowej, kartki, przybory do pisania, kartoniki z hasłami, krzyżówka matematyczna, cukierki.

Uwaga: zajęcia poprzedzone zostały cyklem pt. „Dzień dobry, Panie Andersenie!”

Przebieg:

1. Powitanie i podanie tematu zajęć.
2. Podział uczniów na 4-osobowe zespoły (z uwzględnieniem wiedzy o typach uczniów; ekspansywne, typowe, nieśmiałe).
3. Odczytanie wiersza „List do Andersena” – grupy słuchają i zapisują na kartkach wymienionych w wierszu bohaterów baśni Andersena (mogą zapisywać wszyscy członkowie grupy lub tylko jedna-wyznaczona przez grupę, ale zapamiętują wszyscy). Prowadzący przyznaje grupom punkty w postaci cukierków.

*Joanna Kulmowa **List do Andersena**
Ja dziękuję panu
panie Janie Christianie
za to bardzo dziecinne bajanie.
Za kominiarczyka, co się kochał w pasterce.
Za słowika –
że miał żywe serce.
Za szkiełko Królowej Śniegu.
I za smutny los żołnierzyka cynowego.
Za księżniczkę na ziarnku grochu.
Za cień,
który trwa przy mnie wszędzie.
I za każde brzydkie kaczątko,
co wie teraz,
że łabędziem
będzie.*

4. Konkurs: „Z jakiej Baśni Andersena przybyły te postacie?” – grupa przedstawia scenkę, pozostałe grupy odgadują o jaką baśń chodzi. Scenki są oceniane słow-

nie przez nauczyciela i punktowane (cukierkami). Nauczyciel dokonuje oceny pracy grupy i indywidualnego wkładu każdego z członków grupy.

5. Grupy rozwiązują krzyżówkę matematyczną, której rozwiązaniem jest hasło: ANDERSEN. Nauczyciel obserwuje jak układa się współpraca w poszczególnych grupach.

| | | |
|----------------------|-------------------|--|
| $7 \times 8 - 48 =$ | ŚWINIOPAS | |
| $10 \times 5 - 45 =$ | CALINECZKA | |
| $81 : 9 - 4 =$ | BRZYDKIE KACZĄTKO | |
| $100 : 5 - 9 =$ | KRÓLOWA ŚNIEGU | |
| $6 \times 8 - 35 =$ | STOKROTKA | |
| $50 - 9 \times 5 =$ | MAŁA SYRENKA | |
| $6 \times 6 - 32 =$ | KRZESIWO | |
| $72 : 8 - 6 =$ | LEN | |

6. Skojarzenia – prowadzący wypisuje hasła na podstawie, których grupy mają wskazać tytuł baśni, np. ryba, łódka, szczur, serce = „O dzielnym ołowianym żołnierzyku”; zwrócenie dzieciom uwagi na naradzenie się w grupie przed udzieleniem odpowiedzi.
7. Podsumowanie zajęć, słowna ocena pracy uczniów i współpracy w grupach.

Lista uczniów biorących udział w zajęciach

(z określonym typem temperamentu):

| | | |
|---------|---|--------------------------------|
| Andrzej | n | |
| Manuela | t | |
| Michał | e | |
| Justyna | n | |
| Kinga | e | |
| Zuzia | e | |
| Dagmara | n | |
| Donata | n | |
| Ala | t | |
| Maja | n | |
| Kuba S. | t | |
| Kuba K. | t | |
| Bartek | t | |
| Adrian | t | |
| Jonatan | t | |
| Natalia | t | <i>N – dziecko nieśmiałe</i> |
| Julia | t | <i>T – dziecko typowe</i> |
| Mikołaj | e | <i>E – dziecko ekspansywne</i> |
| Dawid | e | |
| Damian | n | |

Wykorzystując wiedzę o motywach ucznia, podzieliłam dzieci na pięć 4-osobowych grup, starając się uwzględnić symetryczny podział na zasadzie 2 uczniów

typowych, 1 ekspansywny i 1 nieśmiały w grupie. Ze względu na typy uczniów w całej grupie nie udało mi się podzielić wszystkich dzieci wg wcześniejszego założenia. I tak oto powstały następujące grupy:

Gr. I: Andrzej (n), Manuela (t), Maja (n), Mikołaj (e)

Gr. II: Justyna (n), Kinga (e), Kuba K (t), Bartek (t)

Gr. III: Zuzia (e), Dagmara (n), Kuba S (t), Jonatan (t)

Gr. IV: Dawid (e), Damian (n), Natalia (t), Julia (t)

Gr. V: Donata (n), Michał (e), Ala (t), Adrian (t)

Podział dzieci na grupy z uwzględnieniem ich temperamentów okazał się zabiegiem wymagającym przemyślenia, ponieważ do tej pory pozwoliłam dzieciom na dowolne dobieranie się w grupy co wiązało się z przejawem wzajemnych sympatii.

Mam świadomość o istniejących w grupie antypatiach więc nie chciałam narażać dzieci na przejawy niechęci ze strony rówieśników. Dzieci przystały na moją propozycję pracy w grupach.

Wnioski z obserwacji

Przy pierwszym zadaniu, w którym grupy mają za zadanie zapamiętać pojawiające się w wierszu postacie z baśni Andersena, tylko jedna grupa zdecydowała się na wytypowanie sekretarza – była to grupa I, a sekretarzem był Andrzej (n).

W pozostałych grupach wszyscy członkowie jednocześnie zapisywali zapamiętane postacie wymienione w wierszu.

W zadaniu drugim, dotyczącym przedstawienia zagadek pantomimicznych wyraźnie zarysowała się rola dzieci ekspansywnych z gr. II, III i IV, które najszybciej wyznaczyły role (sobie przypisując najwięcej do odegrania). W grupie I pomysłodawcą i osobą rozdzielającą role był Andrzej (e), natomiast najchętniej występowała Manuela (t). Kiepsko wypadła współpraca w grupie V, w której ekspansywny Michał nie słuchał dzieci ze swojej grupy, chcąc działać niezależnie.

Po odegranych scenkach dzieci otrzymały informację zwrotną od nauczyciela na temat pracy grupy i indywidualnego wkładu każdego z członków grupy.

Przy krzyżówce matematycznej rozbudził się w dzieciach duch rywalizacji i uwaga ich była rozproszona pomiędzy zadaniem a porównywaniem postępów u pozostałych grup. Atmosferę w grupie II i III podnosiły dziewczynki Justyna (n) i Dagmara (n), które wprowadzały chaos i panikę, tym samym zajęły się w gr. III i IV Dawid (e) oraz Zuzia (e) – w przypadku ekspansywnych bardziej chodziło o chęć wygranej.

W spokoju liczyły dzieci nieśmiałe z gr I, IV i V, w grupach II i III pracowali w skupieniu Kuba K (t) i Jonatan (t). Pozostałe dzieci angażowały się w liczenie i szybki efekt pracy, gdzie czas nie był ograniczony.

Po skończonym zadaniu wiem, że zamiast Donaty (n) mógł liczyć Michał (e), który nudził się jako jedyny podczas grupowego zadania.

W zadaniu poświęconym odgadywaniu tytułów baśni uczniowie współpracowali w grupach tzn. przed udzieleniem odpowiedzi przez lidera, grupa wspólnie się naradzała. W przypadku grup II, III i IV liderami jednogłośnie zostały dzieci ekspansywne. W przypadku grup I i V do roli lidera uczestnicy wydelegowali dzieci nieśmiałe, co mnie skojarzyło się z rolą „kozła ofiarnego”.

Po raz pierwszy pracowałam z dziećmi dzieląc ich ze względu na temperament i wykorzystując wiedzę o motywach. Zapytane o prace w grupach widziały wzajemny

wkład każdego ucznia w pracę zespołową, były też krytyczne w stosunku do dzieci niezaangażowanych we współpracę (ekspansywny Michał).

Ponieważ to pierwsze moje „diagnozowanie rozumiejące”, dlatego skupiłam się bardziej na obserwacji dzieci podczas współpracy w grupie. Kolejnym razem sformułuję zadania z konkretnym przydziałem ról dla każdego w grupie i spróbuję ocenić efekty pracy oraz indywidualne korzyści dla ucznia.

Renata Głuśniewska

Historia Franciszka – uczucia mogą się zmieniać

Lekcja wychowawcza w klasie IV¹

Cele :

- diagnoza spójności i struktury klasy,
- uczenie rozpoznawania uczuć u siebie i innych,
- nabywanie umiejętności konstruktywnego wyrażania uczuć,
- budowanie empatii,
- uczenie umiejętności komunikowania się, mówienia i słuchania siebie nawzajem.

Tok zajęć

Część wstępna

1. Powitanie, rozdanie identyfikatorów, wyjaśnienie celu zajęć, przypomnienie „Kontraktu”.
2. Zabawa „**Co lubię...**”
Przebieg: dzieci dopisują na swoich identyfikatorach odpowiedzi na pytania:
 - a) na górze kartki – „Co lubię?”
 - b) na dole kartki – „Czego nie lubię?”
 – odczytują swoje odpowiedzi w kręgu używając zaimka „ja”, wypełnione identyfikatory odkładają na podłogę naprzeciwko swojego krzesła.
3. Zabawa „**Zaproszenie na puste krzesło**”
Przebieg: dziecko mające po swojej prawej ręce wolne krzesło zaprasza na nie kogoś, wypowiadając zdanie: „Krzesło po mojej prawej stronie jest puste i zapraszam na nie ...”.
4. Zabawa „**Kto siedział na tym krześle?**”
Przebieg: dzieci podnoszą leżący przed nimi identyfikator i sprawdzają, czy są na nim wypisane cechy, z którymi się identyfikują, po czym oddają identyfikator właścicielowi.

¹ *Komentarz:* Opisane zajęcia pokazują, w jaki sposób można stworzyć okazję do współdziałania i wzajemnego poznania się dzieci z wykorzystaniem wszystkich pozytywnych motywów poznawania świata i uczenia się.

Działania dorosłych ukierunkowane na wzbudzenie motywów więzi, tożsamości i samorealizacji oraz realizowania ich w sposób akceptowany społecznie, wywołują konstruktywne zachowania dzieci, a dodatkowo wywołują wiele pozytywnych uczuć, w tym empatię wobec osób w trudnej sytuacji, dając w konsekwencji pozytywne doświadczenia w relacji z kolegami w klasie. – *EM*

Rundka: dzielimy się swoimi spostrzeżeniami z tego ćwiczenia.

Część zasadnicza

1. Zabawa „Mój dobry i zły dzień”

Pomoce: po dwie kartki dla każdej grupy zatytułowane: „Dobry dzień”, „Zły dzień”, flamastry, plakietki: „Sekretarz”, „Sprawozdawca”.

Przebieg: Nauczyciel dzieli uczniów na 4-osobowe grupy. Uczniowie mają sobie przypomnieć i opowiedzieć kolegom z grupy jeden dzień, w którym czuli się bardzo szczęśliwi, zadowoleni (coś im się udało, wydarzyło się coś miłego), oraz jeden dzień, w którym czuli się nieszczęśliwi i smutni (spotkała ich przykrość, coś im się nie udało). Na rozdanych kartkach mają spisać jak się wtedy czuli i zachowywali. Grupa musi spośród siebie wybrać Sekretarza – osobę, która spíše ich uwagi i Sprawozdawcę – osobę, która zaprezentuje na forum klasy efekt pracy grupy.

2. **Burza mózgów** – „Jaki wpływ na nasze samopoczucie, nastrój mają inni ludzie?”.

3. „Historia Franciszka”

Pomoce: duże koło z brystolu, kolorowe karteczki samoprzylepne, taśma klejąca, zszywacz, flamastry.

Przebieg: Nauczyciel kładzie na podłodze w kręgu papierowe koło symbolizujące „Dobre samopoczucie” chłopca, którego historię zaraz opowie. Uczniowie słuchają opowiadania i w momencie, kiedy uznają, że chłopca spotyka jakaś przykrość – podnoszą rękę do góry i mówią „Stop”. Po każdym „Stop” osoba wsółprowadząca zajęcia odrywa kawałek papierowego koła.

– Jakie uczucia mogły towarzyszyć chłopcu w trakcie dnia, co stało się z jego „Dobrym samopoczuciem”? – swobodne wypowiedzi uczniów – Czy można jakoś pomóc Franciszkowi – na samoprzylepnych kartkach uczniowie wpisują swoje własne pomysły, jak chcieliby pomóc chłopcu. W kręgu każdy uczeń odczytuje swój pomysł i dokleja kartkę do pozostałości papierowego koła.

– Podsumowanie zabawy przez nauczyciela.

Część zamykająca

1. **Rundka w kręgu**:

- Co zapamiętałem z zajęć?
- Co mi się najbardziej podobało?
- Z jaką myślą i uczuciem kończę zajęcia?

2. Zabawa „Iskierka”

Przebieg: uczniowie wstają z krzeseł, podają sobie ręce i przekazują sobie kolejno w kole uścisk dłoni.

Uwagi o przebiegu i realizacji scenariusza

Opisana lekcja wychowawcza jest trzecim spotkaniem bloku zajęć prowadzonych w tej klasie na prośbę wychowawcy.

Już we wrześnie wychowawczynie sygnalizowała, że klasa jest mało zintegrowana, bardzo często zdarzają się w niej konflikty, dzieci się kłócą, obrażają, mówią do siebie po nazwisku, dochodzi do bójek na przerwach, niektóre konflikty przenoszą się z przerw na lekcje, utrudniając nauczycielom ich prowadzenie.

Ustaliliśmy wspólnie główne cele jakie chcemy zrealizować podczas zajęć oraz że to wychowawca będzie główną postacią prowadzącą zajęcia, moja rola ograniczała się do opracowywania scenariuszy zajęć, współprowadzenia, czuwania nad prawidłowym przebiegiem zajęć i obserwacji dzieci. Przed pierwszą lekcją bloku wychowawczyń poinformowała uczniów o nowej formule godzin wychowawczych / zmiana ustawienia krzesel, praca w kręgu, udział w zajęciach psychologa szkolnego/ i uzyskała ich aprobatę.

Po każdym zajęciach omawialiśmy ich przebieg, osiągnięte cele, problemy, które się ujawniły, na bieżąco korygując scenariusz kolejnych zajęć, dostosowując go do wyartykułowanych lub zaobserwowanych potrzeb dzieci lub problemów, które ujawniły przeprowadzone zajęcia.

Podczas zajęć wszystkie zabawy przebiegały w kręgu, co dawało wszystkim dzieciom szansę na kontakt wzrokowy i obserwację siebie nawzajem. Krąg umożliwiał słuchanie i wypowiedanie się dzieci po kolei (choć dzieci wiedziały, że każda ich wypowiedź jest dobrowolna i mają prawo odmówić wypowiedzenia się, wstrzymać się od wypowiedzi), oraz obserwację dzieci przez prowadzących.

Schemat wszystkich zajęć był taki sam. Zajęcia zaczynałyśmy przywitaniem się z dziećmi, rozdaniem identyfikatorów (ułatwiły mi, osobie nie znającej dzieci, zwracanie się do nich po imieniu i rozwiązywały problem „przezwisek” i manieri zwracania się do siebie po nazwisku, która w tej klasie była często używana do zamantamentowania swoich niechęci lub była pretekstem do konfliktu), przypomnieniem „Kontraktu”, wspólnie opracowanego i spisanego na pierwszych zajęciach oraz wyjaśnieniem celu zajęć.

Zajęcia kończyły się zawsze „Rundką” podczas której dzieci miały możliwość oceny zajęć i zaprezentowania swoich odczuć. Jako ostatnie wypowiadały się osoby prowadzące, podsumowując zajęcia, dziękując dzieciom za udział w nich.

Zajęcia przeprowadzone wg wyżej przedstawionego scenariusza, po tradycyjnym wstępie zmodyfikowałyśmy, prosząc jedną z dziewczynek o odczytanie, przypomnienie „Kontraktu” (*dz. ekspansywne – motyw wyodrębnienie i potwierdzenie swojego Ja w sposób akceptowany*).

Zaczęłyśmy od zabawy „Co lubię”, która była krótką formą autoprezentacji dzieci /*dz. nieśmiałe – motyw samorealizacji, wypowiedanie własnych poglądów i opinii/* i niejako przypomnieniem poprzednich zajęć, na których dzieci poznawały swoje zainteresowania, upodobania. Wszystkie dzieci pracowały chętnie, zabawa przebiegała szybko i sprawnie.

Kolejna zabawa „Zaproszenie na puste krzesło” pozwoliła nam potwierdzić wstępną diagnozę-obszawę z poprzednich zajęć, kto jest najczęściej wybierany, najbardziej lubiany w klasie (*motyw więzi z rówieśnikami*). Ku naszemu miłemu zdziwieniu jednym z pierwszych zaproszonych na puste krzesło był chłopiec pozostający dotychczas w strukturze klasy na jej obrzeżach. Wybór ten doczekał się spontanicznego komentarza jednej z bardziej aktywnych dziewczynek (gwiazda socjometryczna w grupie dobrze uczących się dziewczynek), „Oni lubią sklejać modele” (wiedzieliśmy o tym z poprzednich zajęć) (*dz. ekspansywne – motyw obrony granic Ja-inni*). Pochwaliłam dziewczynkę za trafne spostrzeżenie (*motyw akceptacji dorostego*).

Kiedy wszyscy uczestnicy zajęć zmienili już swoje miejsca, zaproponowałyśmy modyfikację tej zabawy pt. „Kto siedział na moim krześle”. Prawie wszyscy uczestnicy zajęć znaleźli wypowiedzi, z którymi się identyfikowali. Był to taki moment zajęć w którym dzieci swobodnie poruszały się po kręgu, odnosiły identyfikatory właścicielom, wymieniały się uwagami, dopytywały się o szczegóły preferencji „Lubię...”, „Nie lubię...”. Świadomie zaplanowałyśmy takie podsumowanie zabawy, jako przerwę relaksacyjną przed kolejną częścią zajęć.

Zabawa „Mój dobry i zły dzień” była zaplanowana jako praca w grupach, wybór dzieci był pozornie przypadkowy (odliczanie do czterech), ale dzieci siedzące obok siebie dokonały samodzielnie wyboru sąsiada w poprzedniej zabawie, kierując się w dużej mierze wspólnymi zainteresowaniami. Grupy sprawnie dokonały wyboru Sekretarzy (w większości przypadków były to dzieci nieśmiałe), w jednej grupie, która miała z tym kłopot, zasugerowałam wybór: „Ola tak ładnie pisze”, ucieszył mnie uśmiech na twarzy wybranej dziewczynki, cichej, spokojnej, przeciętnej uczennicy (*dz. nieśmiałe – motyw samorealizacji, potwierdzenia własnego Ja, akceptacji dorosłego*). Sprawozdawcami we wszystkich grupach, zgodnie z oczekiwaniem, były dzieci ekspansywne (*motyw potwierdzenia swojego Ja, akceptacji rówieśników i dorosłego*).

Burza mózgow dała możliwość wszystkim chętnym dzieciom wypowiedzenia swoich opinii. Zgłaszały się do odpowiedzi poprzez podnoszenie ręki, w większości przypadków nie przerywały sobie nawzajem.

Podsumowując dyskusję wychowawczynie podkreśliła znaczenie faktu, że na nasze samopoczucie, wewnętrzny smutek lub radość duży wpływ mają inne osoby. Jeśli inni są dla nas mili i dobrzy, czujemy się jeszcze lepiej. Jeśli jednak spotyka nas przykrość od innych, przestajemy się czuć tak dobrze. Nasze dobre samopoczucie zaczyna się zmniejszać.

Opowiadania o Franciszku dzieci słuchały dosyć uważnie, podnoszenie ręki i wołanie „Stop” zdarzały się kilkorgu dzieciom na raz. Pod koniec opowiadania jeden chłopiec stwierdził: „No to miał przechlapane”, użycie tego nieakceptowanego na lekcjach kolokwializmu wywołało salwę śmiechu. Wykorzystałam tę wypowiedź do płynnego przejścia do następnego etapu ćwiczenia, zgadzając się ze spontaniczną konkluzją (*dz. Ekspansywne – motyw samorealizacji, akceptacji dorosłego*), ale prosząc o jej rozwinięcie wszystkie dzieci, jak mógł się czuć bohater naszego opowiadania. Nawiązując do odrywania kawałków „dobrego samopoczucia” Franciszka starałyśmy się tak pokierować rozmową aby uzmysłwić dzieciom, że każdy z nas może skrzywdzić drugą osobę, jeśli postępuje niedelikatnie. Podczas tej dyskusji dzieci były bardzo aktywne, nie udało się jej przeprowadzić w kręgu, podawały przykłady swoich własnych doświadczeń, odwoływały się do zabawy „Zły dzień”. Nie miały problemów z opisywaniem, nazywaniem uczuć jakie towarzyszyły Franciszkowi w trakcie kolejnych „katastrof”.

Prośba o wymyślenie pomysłów, jak chcieliby pomóc Franciszkowi i możliwość odbudowania „Dobrego samopoczucia”, przyjęte zostały z entuzjazmem. Dzieci wykrzykiwały swoje pomysły zanim zdążyłyśmy wyjaśnić, że prosimy, żeby wypisały je na kartkach. W trakcie pracy, widząc, że papierowe koło nie jest jeszcze pełne, prosiły o dodatkowe kartki, na których wypisywały nowe pomysły na udzielenie pomocy, wsparcia i doklejały je w puste miejsca koła.

Wspólna praca została powieszona na tablicy a wychowawca podsumowując ćwiczenie podkreślił, że to co powstało ich wspólnym wysiłkiem (naprawione „Dobre samopoczucie Franka”) nie jest może takie równe i ładne jak pierwsze koło, ale jest o wiele mocniejsze, trudniej je będzie porwać na strzępy.

Ćwiczenia zamykające zajęcia poświęcone były informacjom zwrotnym oraz zabawie dającej poczucie wspólnoty grupowej.

Agnieszka Kornicka-Szyler

„Nini – czyli opowieść o niewidzialnym dziecku”

Projekt lekcji języka polskiego w klasie czwartej²

2 godz. lekcyjne.

Cele lekcji:

- bogacenie słownictwa nazywającego uczucia,
- umiejętność odczytywania sygnałów niewerbalnych,
- czytanie ze zrozumieniem na poziomie semantycznym (wyszukiwanie informacji w tekście, uzupełnianie tekstu z lukami) oraz krytyczno-twórczym (przekształcanie przeczytanych treści na własne wypowiedzi),
- redagowanie w grupie tekstu recepty,
- wyrażanie uczuć za pomocą mimiki i gestu,
- współdziałanie w zespole,
- kształtowanie postawy otwartości i wrażliwości na potrzeby innych.

Metody: elementy dramy, żywe rzeźby, praca w grupach, praca z tekstem.

Przebieg lekcji:

| Czynności nauczyciela | Czynności ucznia | Komentarz |
|---|--|--|
| Przywitanie, podanie tematu i celu zajęć; prośba o ustawienie krzeseł w kręgu. | Siadają w kręgu. | Siedzenie w kręgu jest zawsze dla uczniów ekscytujące, zaciekawia, sprzyja zaangażowaniu. |
| Zadanie dla uczniów: Spróbuj określić swoje samopoczucie. Jeśli chcesz, możesz podać jego powód. | Kolejno wybierają „miniki” – schematyczne twarze wyrażające cztery podstawowe uczucia (radość, smutek, strach, złość). | Jeżeli dziecko nie chce podać przyczyny swojego stanu uczuć, szanuję tę decyzję, stwierdzając, że ma prawo do tajemnicy. |
| Polecenie: Przy pomocy kolegi/koleżanki stwórz żywą rzeźbę przedstawiającą jedno z czterech pod- | Chętni uczniowie występują parami: jeden jest rzeźbiarzem, drugi plastycznym materiałem; | Ćwiczenie kształci spostrzegawczość i wrażliwość uczniów; mają tu szansę się zaangażować, szybko wi- |

² *Komentarz:* Autorka skoncentrowała się na próbie zainicjowania aktywności dzieci nieśmiałych, zwykle stojących na uboczu, poprzez zapewnienie im poczucia bezpieczeństwa (akceptacja, brak oceny, anonimowość pewnych wypowiedzi). Równocześnie wyraźnie oczekiwała od nich aktywności (wzbudzając motyw spełnienia oczekiwań nauczyciela). – EM

| | | |
|---|---|---|
| stawowych uczuć. | bez słów „rzeźbi” zadany temat. Widzowie odgadują. | dzą efekt swoich działań, a jednocześnie muszą być uważni i delikatni. |
| Przyczepienie na tablicy „buziek”; wywieszenie planszy pomocniczej z różnymi minami i gestami. | Podają nazwę uczucia, zapisują na tablicy dookoła „buźki”, np. radość – zachwyty, uciecha, euforia, zakochanie itd.; smutek – żal, melancholia, rozpacz, tęsknota itd.; strach – lęk, obawa, przerażenie, panika itd.; złość – gniew, zdenerwowanie, rozdrażnienie, frustracja itd. | Proszę o wypowiedzi nie tylko osoby zgłaszające się, ale i te nieśmiałe, które następnie podchodzą do tablicy i zapisują synonimy; można też dziecku, które nie może wymyślić nazwy uczucia wskazać hasło w „Słowniku wyrazów bliskoznacznych” i poprosić o odczytanie i zapisanie kolejnych wyrazów. |
| Wprowadzenie pojęcia „synonimy” (wyrazy bliskoznaczne) | Zapisują w zeszytach definicję i zgromadzone wyrazy. | |
| Podział klasy na grupy 3-osobowe. Prośba do ucznia o rozdanie tekstu z lukami: „Nini była która trafiła do rodziny od swojej Krewna wzięła ją pod opiekę, ale jej Była zimna jak i ironiczna. Postępowała tak od rana W końcu kontury dziecka zaczęły i zacierać się. W ubiegły Nini zniknęła całkowicie.” | Wybierają jedną z funkcji: „pisarz” (zapisanie wspólnych ustaleń), „szukacz” (odszukanie odpowiedniego fragmentu lektury), „sprawozdawca” (odczytanie ostatecznej wersji tekstu). Uzupełniają tekst. | Do rozdawania kartek wyznaczam ucznia nieśmiałego. Podczas tego zadania członkowie grupy mogą uzupełniać teksty samodzielnie, a „lepsi” jej członkowie pomagają „słabszym”. |
| Prosi o wyjaśnienie znaczenia wyrazu „ironiczna” oraz wyznacza ucznia do odszukania go w „Słowniku języka polskiego”. | Wybrany uczeń szuka pojęcia w słowniku i odczytuje je głośno. Wszyscy zapisują w zeszytach. „Sprawozdawcy” odczytują uzupełnione teksty, wklejają kartki do zeszytu. | Do pracy ze słownikiem wybieram osobę nieśmiałą, ale bez problemów z czytaniem. |

| | | |
|--|---|---|
| Zainicjowanie dyskusji na temat: Dlaczego Nini zniknęła? Czuwanie nad kulturą i porządkiem wypowiedzi. | Grupy naradzają się, a następnie typują przedstawiciela, który przedstawia ich stanowisko. | Tu mają szansę wykazać się liderzy grup. Ważnym wyzwaniem, szczególnie dla dzieci ekspansywnych, jest słuchać innych i czekać na udzielenie im głosu. |
| Zapisanie na tablicy wniosku: „Nini zniknęła, bo była smutna i załęczniona. Nie czuła się bezpiecznie, gdyż ciocia ciągle ją krytykowała. Brakowało jej miłości.” | Zapisują do zeszytów. | |
| Pytanie o to, kto najbardziej pomógł Nini stać się na powrót widzialną? | Swobodne wypowiedzi uczniów odwołujące się do przeczytanej lektury „Opowiadania z Doliny Muminków T. Jansson. | Nie neguję odpowiedzi „niewłaściwych”; chociaż pytanie sugeruje wybór jednej postaci, można podkreślić, że każdy członek rodziny Muminków pomógł dziewczynce. |
| Polecenie zredagowania recepty babci na niewidzialność. | Zamiana ról w grupach. Wspólne redagowanie tekstów. „Pisarze” przepisują je na kartki A-4, pozostali mogą je ozdobić; „sprawozdawcy” odczytują głośno gotowe recepty i wywieszają w widocznym miejscu w klasie. | Dzięki zamianie ról (zasada „karuzeli”, ale lepiej jeżeli dzieci same wybiorą sobie nową rolę) każdy uczeń ma szansę sprawdzić się w kilku różnych sprawnościach. |
| Polecenie połączenia grup w większe, sześciuosobowe. Zapowiedź ćwiczenia „Otwieranie niewidzialnego dziecka”. | Ochotnik staje się „niewidzialnym dzieckiem”; siada skulony na podłodze, pozostali otaczają go kręgiem i starają się tak wpłynąć na niego, aby się otworzył; mogą używać gestów i słów. Kolejno podejmują próbę „otworzenia” dziecka, a ono ma reagować zgodnie ze swoimi odczuciami. | Ćwiczenie powinno trwać około 5 minut, nawet jeśli nikomu nie uda się „otworzyć” dziecka. Ważne jest omówienie zadania, w którym bohaterowie mówią o tym, co czuli, które zachowania dzieci były dla nich przyjemne i przekonały ich do stania się widzialnymi. |
| Ewaluacja metodą „ocena do kwadratu” – na plakacie wywieszonym w małym | Każdy uczeń przykleja samoprzylepny punkt na plakacie. Jest to kwadrat | Taka forma ewaluacji daje dzieciom nieśmiały możliwość wyrażenia nie tylko |

| | | |
|---|---|---|
| <p>w widocznym miejscu (np. na drzwiach wejściowych). Kiedy wszyscy ocenią lekcję, wywieszenie plakatu i skomentowanie wyników.</p> | <p>podzielony na dziewięć pól; dziecko zaznacza miejsce przecięcia się wartości dwóch ocen będących odpowiedzią na pytania: Jak się czułeś na lekcji? Jakie były efekty pracy w grupie?</p> | <p>swojej opinii o lekcji, ale także pośrednio o tym, jak się czują w swojej klasie. Anonimowość wyników daje swobodę wyrażenia prawdziwych uczuć, co pozwala wychwytać problemy w relacjach między dziećmi.</p> |
| <p>Zadanie domowe (do wyboru):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Na gotowej lub własnoręcznie wykonanej kartce napisz życzenia dla Nini. – Czy Nini dobrze by się czuła w Twojej klasie? Uzasadnij w kilku zdaniach. | <p>Zapisują do zeszytu.</p> | |
| <p>Podziękowanie za aktywność i zachętą do miłego pożegnania się na koniec lekcji uściskiem dłoni.</p> | <p>Żegnają się uściskiem dłoni.</p> | <p>Nauczyciel powinien pożegnać się kolejno z każdym, ponieważ dzieci 10-11-letnie nie mają jeszcze nawyku podawania dłoni; szczególna bariera istnieje między chłopcami a dziewczynkami; w atmosferze zabawy można ją jednak próbować przełamać.</p> |

Jolanta Kwiecień-Wrotniewska

Poznajemy drzewa i krzewy rosnące w otoczeniu szkoły

Scenariusz zajęć terenowych z przyrody dla klasy IV

Czas trwania: 2 godziny lekcyjne (zajęcia w terenie).

Cel edukacyjny: Zainteresowaniem światem, jego różnorodnością, bogactwem i pięknem.

Cel ogólny lekcji: Rozpoznawanie – z wykorzystaniem atlasów i prostych kluczy – drzew i krzewów po pokroju, liściach i owocach.

Cele operacyjne

Uczeń umie, potrafi:

- opisać (scharakteryzować) budowę liści, krzewów i drzew,

- posługiwać się prostymi kluczami, przewodnikami, atlasami do oznaczania gatunków drzew i krzewów,
- rozpoznać drzewa i krzewy na podstawie charakterystycznych cech budowy liści,
- prawidłowo udokumentować swoje obserwacje,
- rozpoznać gatunki drzew i krzewów w otoczeniu szkoły,
- rozpoznać owoce tych drzew,
- wskazać cechy różniące drzewa i krzewy,
- wykrywać i dostrzegać zmiany zachodzące w przyrodzie jesienią,
- wykorzystywać różnorodne źródła informacji.

Cel wychowawczy:

- uczeń uczy się wrażliwości na piękno przyrody.

Procedury osiągania celów:

- pogadanka,
- burza mózgów,
- obserwacja bezpośrednia,
- praca z przewodnikami i kluczami do oznaczania roślin,
- praktyczne działania.

Metody nauczania: problemowe – aktywizujące, praca w grupach różnym frontem, praca indywidualna.

Środki dydaktyczne: Karty pracy, ilustrowane przewodniki do oznaczania roślin, papier plakatowy, pisaki, ołówki, kredki świecowe lub ołówkowe, farby plakatowe, drewniane patyczki.

Metody pomiaru:

- obserwacja pracy ucznia, aktywny Jego udział w lekcji.
Program nauczania „Przyroda” dla klasy IV, V, VI szkoły podstawowej – zespół autorów: Elżbieta Szędzianis, Krystyna Tryl, Edward Dudek
Moduł: Środowisko najbliższej okolicy.

Załącznik 1

Instrukcje do zajęć terenowych

Data obserwacji

Teren obserwacji

Grupa (imię i nazwisko uczestników grupy)

.....

Zadanie 1

Korzystając z przewodników, atlasów, albumów roślin, rozpoznaj jak najwięcej gatunków drzew i krzewów rosnących wokół szkoły.

Wyniki zanotuj w tabeli.

| Drzewa | Krzewy |
|--------|--------|
| | |
| | |
| | |
| | |
| | |

Zadanie 2

Poszukaj pod swoim drzewem liść. Narysuj go poniżej i podpisz z jakich części się składa oraz podaj nazwę gatunkową Twojego drzewa.



Napisz, jaki jest brzeg blaszki liściowej oraz kształt liścia (skorzystaj z tablicy nr 1)
 Brzeg blaszki liściowej
 Liść ma kształt

Zadanie 3

Stań w pewnej odległości od wybranego drzewa lub krzewu i namaluj jego sylwetkę.

Podaj nazwę gatunkową Twojego drzewa lub krzewu

.....

Zadanie 4

Korzystając z przewodników, atlasów, albumów roślin, opisz liście następujących gatunków drzew: brzozy, klonu, lipy.

| Liście | kasztanowca | klonu | dębu |
|--|-------------|-------|------|
| Kształt | | | |
| Brzeg blaszki liściowej | | | |
| Ogonek | | | |
| Czy są to liście pojedyncze czy złożone? | | | |

Zadanie 5

Rozwiąż zagadki. Wpisz odpowiedzi w miejsca wy kropkowane. Ułóż ciekawe kompozycje z liści wybranych z tekstu gatunków drzew.

Co to za smukłe drzewa
z korą jak śnieg białą?
Suknie z drobnych listków
na wiosnę przywdziewają?

Swoją posturą
respekt budzi wszędzie,
jesienią pod nim
znajdziesz żołądzie.

Wiosną na drzewie
rozwija się z pąka,
jesienią złoty
po świecie się błąka.

Zieloną nosi koronę,
przed skwarem daje ochronę.

Nie drzewo, lecz roślina,
Gałęzie od korzeni rozpina.

Strzelista, wysoka,
rośnie koło przedszkola,
wysoki cień nam daje,
już wiesz, to jest

Stoi urocza w zielonych warkoczach,
wesoła w blasku słońca,
a wszyscy mówią – płacząca.

Na jakim drzewie jesienią koraliki się czerwienią?

Zadanie 6

Znajdź pod dębem, kasztanowcem i jarzębiną owoce tych drzew. Wykonaj ludoziki z tych materiałów.

Gratuluję. To już koniec zadań jakie mieliście wykonać.

Przebieg lekcji

| Czynności nauczyciela | | Czynności uczniów | |
|---|---|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> – wita uczniów, – sprawdza obecność, | | <ul style="list-style-type: none"> – witają nauczyciela, – zajmują miejsca, – odpowiadają, | |
| Dzieci ekspansywne | Dzieci typowe | Dzieci nieśmiałe | |
| <ul style="list-style-type: none"> – hałaśliwie siadają, – szybko zajmują | <ul style="list-style-type: none"> – wybierają miejsce w środku (centralne), | <ul style="list-style-type: none"> – zajmują bezszelestnie miejsce, | |

| | | |
|--|---|---|
| <p>swoje miejsce, najczęściej w pierwszej ławce lub z przodu rzadziej na końcu,</p> <ul style="list-style-type: none"> – głośno krzyczą „jestem”. | <ul style="list-style-type: none"> – odpowiadają normalnym tonem głosu „obecny”. | <ul style="list-style-type: none"> – siadają najczęściej z boku lub na końcu – cichutko i nieśmiało odpowiadają. |
| <p><i>Komentarz:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – motyw <i>wyodrębnienie i wzmocnienie swojego Ja</i>, – wskaźnik <i>chęć zaistnienia na tle klasy</i>. | | |
| Czynności nauczyciela | | Czynności uczniów |
| <ul style="list-style-type: none"> – podaje cele zajęć, – informuje o swoich oczekiwaniach wobec uczniów, – przypomina zasady bezpieczeństwa na zajęciach terenowych, – omawia metody pracy, – podaje sposoby oceniania pracy w grupach lub indywidualnej. | | <ul style="list-style-type: none"> – uczniowie słuchają wypowiedzi nauczyciela, – uczniowie wyrażają pozytywny stosunek do propozycji podanej przez nauczyciela, – mają szansę zapytać się o szczegóły, które je interesują, – mogą wyrazić swoje zdanie. |
| Dzieci ekspansywne | Dzieci typowe | Dzieci nieśmiałe |
| <ul style="list-style-type: none"> – słuchają tylko początku wypowiedzi nauczyciela, – wiercą się i kręcą, przeszkadzają innym, – kiedy się znudzą szukają czegoś w tornistrze, – zadają pytania bez sygnalizowania, – wyrażają swoje opinie, – manifestują swoje niezadowolenie poprzez krytykę innych. | <ul style="list-style-type: none"> – słuchają uważnie nauczyciela, – dopiero gdy czegoś nie rozumieją zadają pytania wcześniej sygnalizując swą gotowość poprzez podniesienie ręki. | <ul style="list-style-type: none"> – słuchają uważnie ale nie włączają się do rozmowy. |
| <p><i>Komentarz:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – motyw <i>spełnienie oczekiwań nauczyciela</i>, – wskaźnik <i>wykonywanie zadań zgodnie z oczekiwaniami nauczyciela</i>, – motyw <i>wyodrębnienie i wzmocnienie swojego Ja</i>, – wskaźnik <i>podkreślanie własnej indywidualności, niepowtarzalności i wyjątkowości</i>. | | |

| Czynności nauczyciela | | Czynności uczniów | |
|---|--|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> – inicjuje pogadankę aktywizującą mającą na celu wprowadzenie podstawowych pojęć, – odwołuje się do wcześniej zdobytej wiedzy uczniów, – zadaje pytanie: „Jakie gatunki drzew rozpoznasz na podstawie liści?” | | <ul style="list-style-type: none"> – udział uczniów w dyskusji, – uczniowie najczęściej wskazywali na trzy gatunki drzew, a mianowicie kasztanowiec, klon i dąb. | |
| Dzieci ekspansywne | Dzieci typowe | Dzieci nieśmiałe | |
| <ul style="list-style-type: none"> – wrywają się do odpowiedzi, nie pytane głośno wykrzykują nazwę gatunkową drzewa, – nie dopuszczają innych do głosu. | <ul style="list-style-type: none"> – odpowiadają konkretnie i rzeczowo na zadane pytanie. | <ul style="list-style-type: none"> – często milczą, – trzeba je zachęcać do odpowiedzi, pochwalić, – znają często prawidłową odpowiedź ale się nie wychylają, – zapytane przez nauczyciela niepewnie i cichutko odpowiadają. | |
| <p><i>Komentarz:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – motyw <i>wyodrębnienie i wzmocnienie swojego Ja</i>, – wskaźnik <i>podkreślanie własnej indywidualności, niepowtarzalności i wyjątkowości</i>. | | | |
| Czynności nauczyciela | | Czynności uczniów | |
| <ul style="list-style-type: none"> – dzieli klasę na 6 grup 5-osobowych metodą doboru tak, by każda z grup miała równe szanse. | | <ul style="list-style-type: none"> – każda z grup wybiera swojego lidera, sekretarza i sprawozdawcę. | |
| Dzieci ekspansywne | Dzieci typowe | Dzieci nieśmiałe | |
| <ul style="list-style-type: none"> – chcą być liderami grup, – sami chcą decydować z kim będą w grupie, buntują się, – jako liderzy sami przydzielają zadania członkom grupy. | <ul style="list-style-type: none"> – proponują podział ról w swojej grupie uzasadniając własne propozycje, – pełnią ważne role w grupie: sprawozdawcy, sekretarza. | <ul style="list-style-type: none"> – obserwują zachowania innych dzieci, – bez słowa sprzeciwu przyjmują role przydzielone przez grupę. | |
| <p><i>Komentarz:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – motywy tożsamościowe <i>wyodrębnienie i wzmocnienie swojego Ja</i>, – wskaźnik <i>wzmacnianie i podtrzymywanie poczucia własnej wartości samooce-</i> | | | |

| | | |
|---|--|---|
| <p><i>ny i samoakceptacji, motyw budowanie granic Ja – Inni,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – wskaźnik <i>określanie własnych wymagań w stosunku do otoczenia, porównywanie się z innymi.</i> | | |
| Czynności nauczyciela | | Czynności uczniów |
| <ul style="list-style-type: none"> – rozdaje koperty, zawierające materiały i zadania do wykonania (karta pracy – załącznik nr 1), – przydziela pomoce naukowe: przewodniki, klucze do oznaczania drzew i krzewów. | | <ul style="list-style-type: none"> – pobranie materiałów przez uczniów, – zapoznanie się z treścią zadań, – analizowanie przez uczniów przydzielonych zadań i wykonanie ich zgodnie z opisami w kartach pracy. |
| Dzieci ekspansywne | Dzieci typowe | Dzieci nieśmiałe |
| <ul style="list-style-type: none"> – są bardzo zainteresowane zadaniami, – przejawiają odmienność od innych dzieci sposób wykonywania zadań, – dokładnie czytają treści zadań, – pytają często o szczegółowe instrukcje, – zadają pytania w sposób natarczywy, – nie mogą doczekać się już wyjścia, – ponaglają inne dzieci. | <ul style="list-style-type: none"> – są ciekawe swoich zadań ale się nie wychylają czekając na rozwój wydarzeń. | <ul style="list-style-type: none"> – czekają na rozwój wydarzeń przypatrując się innym członkom grupy, – nie wykazują większego zainteresowania. |
| <p><i>Komentarz:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – motyw <i>samorealizacja, zainteresowanie zadaniem,</i> – wskaźnik <i>ciekawość poznawcza, zadawanie wielu pytań,</i> – motywy <i>tożsamościowe wyodrębnienie i wzmocnienie swojego Ja,</i> – wskaźnik <i>zwracanie na siebie uwagi otoczenia.</i> | | |
| Czynności nauczyciela | | Czynności uczniów |
| <ul style="list-style-type: none"> – wychodzi do parku z klasą. | | <ul style="list-style-type: none"> – uczniowie ubierają kurtki i ustawiają się w parach. |
| Dzieci ekspansywne | Dzieci typowe | Dzieci nieśmiałe |
| <ul style="list-style-type: none"> – szybko i sprawnie ubierają się i wychodzą, | <ul style="list-style-type: none"> – we właściwym dla siebie tempie ubierają się i ustawiają w pa- | <ul style="list-style-type: none"> – jako ostatnie ubierają się i wychodzą z klasy, często ponaglone |

| | | |
|--|---|--|
| – zaczepiają swoich kolegów. | ry. | są przez rówieśników. |
| <i>Komentarz:</i> | | |
| <ul style="list-style-type: none"> – motyw <i>spełnienie oczekiwań nauczyciela</i>, – wskaźnik <i>wykonywanie zadań zgodnie z oczekiwaniami nauczyciela</i>. | | |
| Czynności nauczyciela | Czynności uczniów | |
| <ul style="list-style-type: none"> – koordynuje pracę uczniów w poszczególnych grupach, – na tym etapie pełni rolę obserwatora i doradcy: <ul style="list-style-type: none"> ▪ zachęca do pracy swoich uczniów, ▪ mobilizuje ich, ▪ kieruje ich zachowaniem, ▪ stosuje pochwały, ▪ zauważa każde dziecko. | <ul style="list-style-type: none"> – przystąpienie do realizacji zadań, – wykonanie zadań zgodnie z opisami w kartach pracy, – uczniowie pracują zespołowo lub samodzielnie: <ul style="list-style-type: none"> ▪ organizują sobie pracę w grupie, ▪ komunikują się, ▪ wspólnie rozwiązują problemy, ▪ twórczo rozwiązują zadania, ▪ współpracują ze sobą. | |
| Dzieci ekspansywne | Dzieci typowe | Dzieci nieśmiałe |
| <ul style="list-style-type: none"> – szybko i intensywnie pracują w celu osiągnięcia oczekiwanego przez nauczyciela efektu, – zwracają na siebie uwagę poprzez głośne zachowanie, wykrzykiwanie, błaznowanie, – chcą forsować własne oryginalne pomysły, uważają, że ich są najlepsze, – negują pomysły innych dzieci, – kiedy ich pomysły nie zostają zaakceptowane próbują je jeszcze raz przedstawić i zachęcić grupę do ich realizacji, – wiodą prym w grupie, – swoje prace wykonują najczęściej niestannie, | <ul style="list-style-type: none"> – pracują wytrwale i starannie, z dużym zaangażowaniem, – dokładnie wykonują swoje prace, – często naśladują zachowania innych dzieci, – upewniają się czy ich praca przebiega zgodnie z oczekiwaniami nauczyciela, – w razie problemów proszą o pomoc nauczyciela, – mają duży wpływ na efekty pracy grupy, – oczekują i poszukują pozytywnej oceny oraz pochwały za uzyskane efekty pracy, – poddają własne pomysły ocenie członków grupy, – chętnie dzielą się rzeczami z innymi | <ul style="list-style-type: none"> – nie podejmują zadań z własnej inicjatywy co wynika ze słabego poczucia bezpieczeństwa w grupie, – bardzo powoli przystępują do powierzonych im zadań, – w niewielkim stopniu uczestniczą w pracy grupy, – pełnią mało istotne role w grupie, – pracują cichutko i spokojnie ale wytrwale, – starają się dokładnie wykonać powierzone im zadania przez lidera grupy, – nie mają odwagi by przedstawić własne pomysły, – nie mają siły przebić by je przeforsować, – w trakcie pracy ob- |

| | | |
|---|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> – często i kilkakrotnie poszukują wyraźnej, personalnej i pozytywnej pochwały za uzyskane efekty swojej pracy i włożony wysiłek, – jeżeli nauczyciel tego nie robi tracą zainteresowanie, ponieważ nauczyciel zignorował ważny dla nich motyw, – dzielą się i pożyczają rzeczy np. farby, pisaćki, kartki, – zabiegają o utrzymanie przyjaźni grupowych, są solidarni, – decydują o całości kształcie pracy grupy, – podejmują ryzyko i dążą do osiągnięcia sukcesu. | <ul style="list-style-type: none"> – dziećmi, samodzielnie poszukują wiedzy na zadany temat i wykorzystują różne źródła informacji. | <ul style="list-style-type: none"> – serwują zachowania swoich rówieśników, by upewnić się czy ich własna praca przebiega zgodnie z oczekiwaniami nauczyciela, – biernie oczekują na pozytywne pochwały za uzyskane efekty pracy, – naśladują zachowania swoich rówieśników osób dla nich ważnych i autorytetów, – unikają ryzyka i dążą raczej do unikania porażek niż do osiągnięcia sukcesów. |
|---|--|--|

Komentarz:

- motyw *wyodrębniania i wzmacniania swego Ja,*
- wskaźnik *podkreślenie własnej indywidualności, niepowtarzalności i wyjątkowości,*
- motyw *budowanie i obrona granic Ja – Inni,*
- *wieź, poczucie bezpieczeństwa, poszukiwanie oparcia ze strony otoczenia, spełnianie oczekiwań nauczyciela, poszukiwanie akceptacji oraz spełnienie oczekiwań rówieśników,*
- motyw *eksploracja otoczenia,*
- wskaźnik *samodzielnie poszukują wiedzę na wybrany temat z wykorzystaniem różnych źródeł informacji,*
- dzieci mogą realizować motywy *tożsamościowe i związane z samorealizacją,*
- motyw *wieź poczucie bezpieczeństwa,*
- wskaźnik *oczekiwanie i poszukiwanie pozytywnej oceny oraz pochwały za uzyskane efekty pracy.*

| | | | |
|--------------------------------------|--|----------------------------|--|
| Czynności nauczyciela | | Czynności uczniów | |
| – wraca do klasy szkolnej. | | – wracają do swojej klasy. | |
| Dzieci ekspansywne | Dzieci typowe | Dzieci nieśmiałe | |
| – chcą być pierwsi, przepychają się, | – w tempie wracają i zajmują swoje miej- | – wolno wracają do klasy, | |

| | | |
|--|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> – wymijają inne dzieci potrącając je, – szybko zajmują swoje miejsca i ochoczo przygotowują się do prezentacji, – są zadowolone z efektów swojej pracy. | <ul style="list-style-type: none"> – sca, – precyzyjnie obmyślają plan prezentacji. | <ul style="list-style-type: none"> – odczuwają niechęć do rywalizacji, – wycofują się z sytuacji wymagających konfrontacji z dużą ilością osób – społecznością klasową. |
| <p><i>Komentarz:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – motyw <i>wieź poczucie bezpieczeństwa</i>, – wskaźnik <i>naśladowanie zachowań innych dzieci</i>. | | |
| Czynności nauczyciela | | Czynności uczniów |
| <ul style="list-style-type: none"> – ocenia efekty współpracy w poszczególnych grupach, – ocenia prezentowane prace, indywidualnie i ocenia grupę jako całość. | <ul style="list-style-type: none"> – uczniowie sprawozdawcy prezentują i omawiają wykonane przez grupę prace, – jako społeczność klasowa uczniowie analizują swoje prace, – oceniają własne prac i pozostałych członków grupy, ocena grupy jako całości. | |
| Dzieci ekspansywne | Dzieci typowe | Dzieci nieśmiałe |
| <ul style="list-style-type: none"> – żywo przedstawiają prace swojej grupy, – bardzo chętnie dyskutują, – prace zwłaszcza malarskie są bardzo ekspresyjne, oryginalne, odważne ale nie zawsze estetyczne, – prezentują własne zachowania wzbudzające w rówieśnikach pozytywne uczucia, – często przejmują odpowiedzialność za swoich kolegów z grupy i sterują ich zachowaniem by przypodobać się nauczycielowi co często wywołuje silne emo- | <ul style="list-style-type: none"> – w ciekawy sposób prezentują swoje prace, – uważnie słuchają swoich kolegów, – często wspierają swoich kolegów sprawozdawców, – chętnie dyskutują, – przedstawiają swoje opinie. | <ul style="list-style-type: none"> – uważnie oglądają prace innych i podziwiają je, – nie zabierają głosu w dyskusji o ile nie zostaną poproszone przez nauczyciela, – ewentualnie dzielą się swoimi uwagami z przyjaciółmi, – podczas prezentacji mają słaby motyw ekspresji własnego Ja. |

| | | |
|--|---|---|
| <ul style="list-style-type: none"> – cje i sprzeczki, – po swojej prezentacji słuchają i komentują pracę innych, – odważnie dyskutują, – wtrącają się do wypowiedzi innych uczniów. | | |
| <p><i>Komentarz:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – motywy tożsamościowe <i>wyodrębnienie i wzmocnienie swojego Ja</i>, – wskaźnik <i>wzmacnianie i podtrzymywanie poczucia własnej wartości samooceny i samoakceptacji</i>, – motyw <i>budowanie granic Ja – Inni</i>, – wskaźnik <i>określanie własnych wymagań w stosunku do otoczenia, porównywanie się z innymi</i>, – motyw <i>samorealizacja</i>, – wskaźnik <i>ciekawość poznawcza, zadawanie wielu pytań</i>. | | |
| Czynności nauczyciela | | Czynności uczniów |
| <ul style="list-style-type: none"> – organizuje konkurs na najlepszą i najciekawszą pracę. | <ul style="list-style-type: none"> – wybierają najlepsze i najciekawsze prace. | |
| Dzieci ekspansywne | Dzieci typowe | Dzieci nieśmiałe |
| <ul style="list-style-type: none"> – wyrażają pozytywne jak i negatywne opinie na temat prac wykonanych przez rówieśników, – często są subiektywni, – wybierają pracę swoich zaprzyjaźnionych rówieśników wykazując silną solidarność z nimi. | <ul style="list-style-type: none"> – potrafią obiektywnie i sprawiedliwie ocenić prace innych dzieci, – nie mają problemów z wyborem najlepszej pracy, – dzielą się swoimi refleksjami z kolegami. | <ul style="list-style-type: none"> – trudno im dokonać wyboru ponieważ nikogo nie chcą skrzywdzić i nie chcą nikomu sprawić przykrości i nikomu się narazić. |
| <p><i>Komentarz:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – motyw <i>budowanie granic Ja – Inni</i>, – wskaźnik <i>określanie własnych wymagań w stosunku do otoczenia, porównywanie się z innymi</i>. | | |
| Czynności nauczyciela | | Czynności uczniów |
| <ul style="list-style-type: none"> – dokonuje podsumowania zajęć stosując motywację pozytywną do dalszej wytrwałej pracy. | <ul style="list-style-type: none"> – uczniowie opowiadają o swoich wrażeniach, o tym, co im sprawiło największą trudność, a co największą radość, co pomogło, czego się nauczyli. | |

| Dzieci ekspansywne | Dzieci typowe | Dzieci nieśmiałe |
|---|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> – wyrażają najczęściej pozytywne a rzadziej negatywne opinie na temat zajęć, – często komplementują nauczyciela, – podkreślają swoje mocne strony, – wykazują chęć do porównywania wiedzy z innymi dziećmi, – są szczęśliwe, czują się docenione, – chwalą się swoją wiedzą, często nie słuchają innych. | <ul style="list-style-type: none"> – nie sprawia im trudności wyrażenie własnej opinii, – doceniają wysiłek nauczyciela i swoich kolegów, – czują się dowartościowane. | <ul style="list-style-type: none"> – wyrażenie głośno swoich opinii sprawia im niesłuchaną trudność, – boją się, że zostaną wyśmiane przez kolegów, – ich wypowiedzi chociaż bardzo nieśmiałe zawierają często trafne uwagi, – pochwalone przez nauczyciela czują się docenione i bardziej ośmielone i zmotywowane do dalszej pracy, – daje im to poczucie spełnienia i lepszej integracji z grupą. |
| <p><i>Komentarz:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – motyw <i>samorealizacja czyli rozwijanie wewnętrznego potencjału,</i> – wskaźnik <i>rozwijanie własnych zainteresowań i uzdolnień, wypowiedzianie własnych poglądów i opinii.</i> | | |

Podsumowanie

Diagnoza rozumiejąca dostarczyła mi wielu użytecznych informacji na temat rozwoju podstawowych potrzeb uczniów i ich motywacji do poznawania świata i uczenia się. Obecnie jestem bardziej świadoma potrzeb moich uczniów, lepiej rozumiem sygnały wysyłane przez nich, wiem dokładnie czego ode mnie oczekują, a czego potrzebują jeśli zachowują się w ściśle określony sposób.

W opisanym zespole klasowym znajdowały się dzieci o różnych temperamentach (dzieci ekspansywne, typowe i nieśmiałe) i przejawiające różne typy zachowania zarówno indywidualnie jak i w grupie. Dzieci te wykazywały różny stopień zaangażowania w stosunku do powierzonych im zadań, także zróżnicowany był ich poziom emocjonalny. Wszystkie starały się rzetelnie wywiązać z otrzymanych zadań, by jak najlepiej wypaść indywidualnie, ale także jako grupa. Praca w grupach to realizacja wspólnego celu przy różnym wkładzie pracy poszczególnych uczniów.

Nauczyciel jest jak reżyser przedstawienia teatralnego i doskonale musi wiedzieć kogo i w jakiej roli obsadzić, dlatego samodzielnie i sprawiedliwie dobrałam dzieci do pracy w grupach.

Po tak przeprowadzonej lekcji nauczyciel powinien wyjść z zajęć z poczuciem dobrze spełnionego obowiązku, ponieważ nauczył się odgadywać potrzeby swoich uczniów i spełniać ich oczekiwania.

Anna Świderska

Stan zdrowia i choroby

Klasa 5 – 20 osób

Charakterystyka uczniów:

- Adrian – T – motyw więzi z dorosłym.
- Arek – E – motyw podkreślenia własnej indywidualności, wyodrębniania i wzmacniania własnego Ja.
- Daria – T – motyw więzi z grupą.
- Dominika – T – motyw wyodrębniania i wzmacniania własnego Ja.
- Izabela – N – motyw spełnienia oczekiwań nauczyciela.
- Jola – T – motyw więzi z dorosłym.
- Klaudia – T – motyw budowania i obrony granic Ja – Inni.
- Łukasz – N – motyw wyodrębniania własnego Ja.
- Magda – T – motyw eksploracji otoczenia.
- Małgosia – T – motyw samorealizacji.
- Marta – E – motyw uzyskiwania uwagi i akceptacji dorosłego.
- Martyna – T – motyw uzyskania akceptacji grupy.
- Marysia – T – motyw wyodrębniania i potwierdzenia własnego Ja.
- Natalia – T – motyw więzi z grupą.
- Ola – T – motyw więzi z dorosłym.
- Patrycja – E – motyw eksploracji otoczenia i realizacji własnych zainteresowań.
- Paulina – T – motyw samorealizacji.
- Robert – E – motyw akceptacji grupy i uzyskania uwagi otoczenia.
- Szymon – N – motyw spełnienia oczekiwań nauczyciela.
- Wojtek – T – motyw wyodrębniania i potwierdzenia własnego Ja.

Propozycja podziału na grupy

| GRUPA I | GRUPA II | GRUPA III | GRUPA IV |
|--------------|--------------|-------------|--------------|
| Adrian – T | Jola – T | Ola – T | Wojtek – T |
| Dominika – T | Arek – E | Łukasz – N | Szymon – N |
| Klaudia – T | Izabela – N | Marta – E | Martyna – T |
| Robert – E | Małgosia – T | Paulina – T | Patrycja – E |
| Marysia – T | Natalia – T | Daria – T | Magda – T |

Tok lekcji

I. FAZA WPROWADZAJĄCA

1. Rozmowa na temat zdrowia

| Czynności nauczyciela | | |
|---|--|---|
| Podaje temat, wyjaśnia cele lekcji, inicjuje rozmowę i kieruje nią, odpowiada na wątpliwości uczniów. | | |
| Czynności uczniów typowych | Czynności uczniów nieśmiałych | Czynności uczniów ekspansywnych |
| Uważnie słuchają na czym polega praca, zadają pytania, gdy czegoś nie rozumieją. | Uważnie słuchają na czym polega praca, zadają pytania, gdy czegoś nie rozumieją. | Zgłaszają swoje poglądy i opinie (uprzedzająco, przedwcześnie). |

| | | |
|--|---|--|
| <i>Reakcje nauczyciela:</i> – Daje każdemu szansę zabrania głosu. | <i>Reakcje nauczyciela:</i> – Zapewnia poczucie bezpieczeństwa, zachęca do wypowiedzi. | <i>Reakcje nauczyciela:</i> – Prosi o danie szans pozostałym uczniom. |
|--|---|--|

2. Sporządzenie mapy skojarzeń do słowa „Zdrowie”

| Czynności nauczyciela Objaśnia zadanie i rolę uczniów w jego wykonaniu. | | |
|---|--|--|
| Czynności uczniów typowych | Czynności uczniów nieśmiałych | Czynności uczniów ekspansywnych |
| Chętnie podchodzą do tablicy, zgłaszają się samodzielnie, pytają, czy dobrze robią zadanie. | Czekają na instrukcję nauczyciela i zwrócenie na nich uwagi, ociągają się z podejściem do tablicy, zapisują na niej poproszeni przez nauczyciela. | Zadają pytania głośniej, natarczywiej. |
| <i>Reakcje nauczyciela:</i> – udostępnia im „pole do popisu” w ustalonej kolejności, udziela odpowiedzi (informacji zwrotnej). | <i>Reakcje nauczyciela:</i> – udziela instrukcji, proponuje, by przeszli zapisać swoje skojarzenia, ale bez zbytniego nacisku (uczeń ma prawo odmówić). | <i>Reakcje nauczyciela:</i> – „gasi” ich nadmierne zapały, lecz docenia zgłoszone propozycje. |

II. FAZA GŁÓWNA

3. Szukanie odpowiedzi na pytanie, od czego zależy zdrowie? (Jakie czynniki je warunkują)

| Czynności nauczyciela Dzieli klasę na 4 grupy 5-osobowe (w każdej z nich 1 uczeń ekspansywny, 1 uczeń nieśmiały i 3 uczniów typowych). | | |
|--|--|---|
| Czynności uczniów typowych | Czynności uczniów nieśmiałych | Czynności uczniów ekspansywnych |
| Sami zgłaszają się do roli jaką chcieliby pełnić w grupie, przydzielają role pozostałym dzieciom. | Mogą spróbować samodzielnie wykonać coś z propozycji kolegów, czy nauczyciela, akceptują role przydzielane przez nich. | Zdecydowanie chcą pełnić rolę przywódcy w grupie i wskazują, co mają robić pozostali uczniowie. |

| | | |
|---|---|--|
| <p><i>Reakcje nauczyciela:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – pozwala im na taką aktywność, ale sprawuje kontrolę. | <p><i>Reakcje nauczyciela:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – udostępnia im (przedstawia) alternatywne strony (możliwości) wyboru. | <p><i>Reakcje nauczyciela:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – prosi ich, by mimo tego, że dobrze czują się w roli liderów nie narzucali swego zdania pozostałym członkom grupy. |
|---|---|--|

4. Opracowanie zagadnień (czynników zdrowia) przydzielonym poszczególnym grupom.

| <p>Czynności nauczyciela Przydziela zagadnienia, objaśnia pracę metodą kuli śniegowej.</p> | | |
|--|--|--|
| <p>Czynności uczniów typowych</p> | <p>Czynności uczniów nieśmiałych</p> | <p>Czynności uczniów ekspansywnych</p> |
| <p>Pracują w odpowiednim tempie, wykazują dużą inicjatywę i pomysłowość.</p> | <p>Pracują o wiele wolniej, są bardziej wycofani, niepewni i „ospali”.</p> | <p>Szybko chcą być gotowi i „pierwsi”.</p> |
| <p><i>Reakcje nauczyciela:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – chwali ich za efekty pracy. | <p><i>Reakcje nauczyciela:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – jednego z nich prosi o pomoc w rozdaniu kartek grupom, cierpliwie wyjaśnia polecenie, podsuwa przykładowe propozycje. | <p><i>Reakcje nauczyciela:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – docenia wkład ich wysiłku, ale też kontroluje czas pracy by nie poganił innych. |

5. Prezentacja wyników grupowych

| <p>Czynności nauczyciela Omawia zasady prezentacji i oceny punktowej.</p> | | |
|---|---|--|
| <p>Czynności uczniów typowych</p> | <p>Czynności uczniów nieśmiałych</p> | <p>Czynności uczniów ekspansywnych</p> |
| <p>Wspierają liderów podczas prezentacji (w razie potrzeby dopowiadają).</p> | <p>Pilnują czasu nie dłużej niż 5 min dla grupy (każdy w swojej grupie).</p> | <p>Prezentują pomysły swoich grup jako ich liderzy.</p> |
| <p><i>Reakcje nauczyciela:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – „trzyma rękę na pulsie”, aby nie przerywali liderom, nie wtrącał się, wchodząc im w słowo. | <p><i>Reakcje nauczyciela:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – zachęca, by przypięli magnesami do tablicy kartę pracy grupy (lub arkusz papieru z zapisem). | <p><i>Reakcje nauczyciela:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – udziela im prawa głosu w wyznaczonych ramach czasowych. |

6. Umieszczanie określeń na drzewie zdrowia i „niezdrowia”.

| Czynności nauczyciela | | |
|--|--|--|
| Wprowadza w kolejne ćwiczenie i objaśnia je. | | |
| Czynności uczniów typowych | Czynności uczniów nieśmiałych | Czynności uczniów ekspansywnych |
| Uczniowie zachowują się podobnie jak w części I lekcji. | Uczniowie zachowują się podobnie jak w części I lekcji. | Uczniowie zachowują się podobnie jak w części I lekcji. |
| <i>Reakcje nauczyciela:</i> – nauczyciel podobnie reaguje jak w I części zajęć. | <i>Reakcje nauczyciela:</i> – nauczyciel podobnie reaguje jak w I części zajęć. | <i>Reakcje nauczyciela:</i> – nauczyciel podobnie reaguje jak w I części zajęć. |

7. Zapis definicji zdrowia na tablicy i w zeszytach

| Czynności nauczyciela | | |
|--|---|---|
| Pyta uczniów o wypracowaną definicję zdrowia i poleca ją zanotować. | | |
| Czynności uczniów typowych | Czynności uczniów nieśmiałych | Czynności uczniów ekspansywnych |
| Zgłaszają swoje definicje, notują przepisując z tablicy. | Zapisują wspólnie wybraną i ustaloną. | Chcą przeforsować swoje stanowisko (ich pojęcie zdrowia). |
| <i>Reakcje nauczyciela:</i> – prosi uczniów o ustalenie i podanie definicji zdrowia, liczy się ze zdaniem ucznia. | <i>Reakcje nauczyciela:</i> – wysłuchuje i docenia ich propozycje (nie wyśmiewa, nie krytykuje, najwyżej komentuje). | <i>Reakcje nauczyciela:</i> – nie pozwala im przekrzyczeć grupy, udziela głosu pozostałym uczniom. |

III. FAZA PODSUMOWUJĄCA

8. Podsumowanie lekcji

| Czynności nauczyciela | | |
|--|--|--|
| Analizuje wyniki pracy poszczególnych grup i dokonuje jej oceny punktowej. | | |
| Czynności uczniów typowych | Czynności uczniów nieśmiałych | Czynności uczniów ekspansywnych |
| Rangują zgłaszane wnioski przydzielając im „cenki”, zapisują ustalone wnioski, zgadzają się z wnioskami nauczyciela i kolegów. | Mają mało (mniej) wniosków, nie są pewni ich słuszności, niechętnie je zgłaszają, nie chcą zapisywać na tablicy (wstydzą się). | Domagają się zapisania swoich wniosków, nie zwracają uwagi na innych uczniów |

| | | |
|---|--|---|
| <p><i>Reakcje nauczyciela:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – docenia każdą opinię, uwagę, wniosek i nagradza odpowiednią ilością punktów. | <p><i>Reakcje nauczyciela:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – pomaga życzliwie (w razie potrzeby naprowadza) w wyborze najważniejszego wniosku. Nagradza pracę odpowiednią punktacją. | <p><i>Reakcje nauczyciela:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – prosi, by nie sugerowali zbyt mocno swojego zapisu wniosków, lecz wzięli pod uwagę, co mają do powiedzenia pozostali uczniowie. Nagradza punktowo. |
|---|--|---|

9. Praca domowa

| Czynności nauczyciela | | |
|--|--|---|
| Dziękuję za udział w lekcji i za pracę wszystkim uczniom, omawia wykonanie pracy domowej. | | |
| Czynności uczniów typowych | Czynności uczniów nieśmiałych | Czynności uczniów ekspansywnych |
| Mają porozumiewać się z rodzicami i ustalić z kolegami zasady zdrowego stylu życia oraz działania im sprzyjające. | Mają posłuchać opinii i zdania rodziców i kolegów (skorzystać z nich), a następnie dokonać wyboru stanowisk. | Bez wahania podejmują gotowość dialogu z rodzicami i negocjacji z kolegami, wychodzą im naprzeciw. |
| <p><i>Reakcje nauczyciela:</i></p> <p>Precyzuje uwagi odnoszące się do poleceń: teoretycznego i praktycznego, daje możliwość uruchomienia własnych pomysłów.</p> | <p><i>Reakcje nauczyciela:</i></p> <p>Radzi, by skorzystać z podpowiedzi nauczyciela oraz swoich rodziców czy kolegów.</p> | <p><i>Reakcje nauczyciela:</i></p> <p>Sugeruje, by wymyślili samodzielnie co zrobią, ale by wzięli też pod uwagę rady innych (rodziców, kolegów).</p> |

Komentarze i refleksje po realizacji zajęć

Interpretując zachowania ucznia pod kątem motywów poznawania świata i uczenia się, odkryłam je w zachowaniu moich piątoklasistów. Ponieważ ta dwudziestka stanowi raczej zespół bardzo zgranych, zdolnych, chętnych do współdziałania dzieci, przeważały zarówno motywy dążenia do realizacji swoich możliwości i zdolności, jak też motyw więzi z rówieśnikami. W toku zajęć ujawniał się też - bardzo korzystny rozwojowo - motyw samorealizacji oraz motywy więzi z nauczycielem i z grupą. Oczekując odpowiedzi na pytanie: Co to jest zdrowie, uprzedziłam uczniów, że każde sformułowanie będzie mile widziane i przeze mnie przyjęte. Pozwoliłam wypowiedzieć się każdemu, kto się zgłaszał czy też wyraził chęć wypowiedzenia swojego poglądu na temat zdrowia. Dzieci ekspansywne nie czekały na swoją kolej, mówiły od razu, głośno, bez podnoszenia ręki. Dzieci typowe czekały, aż ich zapytam (trzymając ręce w górze). Nieśmiałe w ogóle się nie zgłaszały, choć pytania wokół zagadnień związanych ze zdrowiem nie były trudne i z pewnością znały na nie odpowiedź.

Podsumowałam wszystkie pomysły, doceniając celne uwagi i wybierając najwłaściwsze dla tematu lekcji. Zdarzało się, że jakieś dziecko dopowiadało jeszcze lub upominało się o docenienie jego wypowiedzi powtarzając ją – oczywiście przyjmowałam to z wyrozumiałością i aprobatą, a także przychylnym uśmiechem, wobec czego także uczniowie nieśmiali nabierali ochoty do wypowiedzania się na forum klasy. Otwierając i uruchamiając dyskusję, oczekiwałam na aktywność uczniów (był to motyw zapewne ważny dla nieśmiałych), nie odrzucałam niczyjego zdania, najwyżej je delikatnie zmieniałam (przez przeformułowanie).

Przechodząc do dalszego etapu lekcji, poprosiłam, jedno z dzieci nieśmiałych (Szymka), by mi pomógł i rozdał grupom kartki z zadaniami. Chodząc po sali obserwowałam ich pracę. Do tych, którzy tego potrzebowali (zgłaszali chęć) podchodziłam, nieśmiałych prosząc o udostępnienie mi wglądu w ich – często zasłaniane ręką (w wielkiej obawie i niepewności siebie) notatki. Choć nie wszystkie były rewelacyjnie zadowalające, nie krytykowałam ich, chwaliłam dotychczasowy wysiłek, zachęcałam do dalszej pracy. Uczniowie bystrzejsi, którzy skończyli prędzej, mieli im służyć pomocą. (Uwaga! Naturalnie nie kazałam pokazywać na siłę kartek, jeśli ktoś wyraźnie nie chciał tego zrobić, próbowałam jedynie odwoływać się do motywu spełniania oczekiwań nauczyciela). Dzieci, które chciały pracować samodzielnie, mogły to robić, niektóre chciały nawet dodatkowe pytania (miałam przygotowane asekuracyjnie dla ambitnych). W ten sposób starałam się zaspokajać ich motywy tożsamościowe i związane z samorealizacją.

Dzieląc klasę na grupy zapowiedziałam, że każda grupa wybierze sobie osobę, która zaprezentuje to, co ustala w plenum klasowym. Oczywiście liderami zostali uczniowie ekspansywni, mający silną potrzebę eksponowania własnego Ja. W tej części zajęć jaką była prezentacja wyników i wniosków grupowych, uaktywniły się motywy silnej chęci sprostania zadaniu, jak i sympatii do nauczyciela (cele indywidualne i grupowe identyfikowały się); w tej klasie 5 raczej nie ma ostrych rywalizacji, bo cały zespół klasowy – mimo iż pełen uczniów i uczennic ambitnych – jest dość zgodny.

Podsumowując zajęcia wszystkim (bez wyjątku) podziękowałam za udział i pracę na lekcji. Pochwaliłam, że dzieci ładnie pracowały. Podkreśliłam zasługi tych, którzy się starali i uaktywniali najbardziej, ale nie pominęłam nikogo, aby każdy czuł się dowartościowany i pozytywnie zmotywowany do dalszych działań.

Pozwalając podczas lekcji zaglądać do podręcznika w celu wyszukania w nim przydatnych treści i informacji, umożliwiłam uczniom realizację ich możliwości i zdolności. Nieśmiałych wzmacniałam i wspierałam szczególnie. W przypadku, gdy trzy najlepsze w nauce osoby w klasie chciały zaprezentować swoją szerszą wiedzę na zadany i omawiany temat (byli to Wojtek, Dominika i Paulina), jak najbardziej pozwalałam im zabrać głos, tyle że nie za długo (kontrolując czas, by go dla innych starczyło). Dałam im w ten sposób szansę wyodrębnienia i potwierdzenia swojego Ja (silny motyw przy samodzielnej pracy uczniów, zwłaszcza ekspansywnych). Chociaż ci lepsi byli pewni swego sprawstwa, większość chciała zaspokoić ciekawość, czy udało im się dobrze zrobić zadanie (to przejaw motywu samorealizacji). Wszystkie dzieci otrzymały pozytywną informację o sobie, która dała im równie pozytywny obraz samego siebie (motyw wyodrębnienia i potwierdzenia Ja). Okazując szacunek dla pracy i wysiłku dziecka, starałam się wzmacniać jego dążenie do

samodzielności w pracy (motyw samorealizacji) tak, aby było zmotywowane do dalszej pracy (wzmocnienie motywu eksploracji otoczenia i rozwijania własnych zainteresowań). Chodziło mi o to, by każdy uczeń wyszedł z lekcji z pozytywnym potwierdzeniem siebie samego wzmocnionym motywem więzi z nauczycielem. Muszę przyznać, że dzięki temu, że mi się to udało, to i ja sama wyszłam z tych zajęć zadowolona i gotowa do przyszłej pracy. Cieszę się, że mogłam odkryć, czego uczniowie ode mnie oczekują (zgadnąć o co im chodzi) i zaspokoić ich dążenia oraz ukryte motywy. Dzięki temu lekcja obu stronom (nauczycielowi i uczniom) przyniosła korzyści: satysfakcję, radość i nadzieję, że tak można skuteczniej uczyć i wychowywać. Wydaje mi się, że wzbudziłam pozytywną motywację u dzieci i umocniłam ją w sobie, by móc lepiej im służyć i pomagać w nauce.

Uwagi

- 1) Uczniowie niepewni prosili mnie o radę, kierując się motywem spełnienia oczekiwań ważnej dla nich osoby oraz ujawnienia swych możliwości i uzdolnień.
- 2) Ci, którzy nie mieli odwagi, by przedstawić własne pomysły – mając trudność w obronie swego zdania – wykonywali polecenia członków grupy (ujawniali w ten sposób motyw akceptacji i spełniania oczekiwań rówieśników).
- 3) Osoby będące liderami uzyskiwały informacje będąc w stałym kontakcie ze mną (tj. nauczycielem), mogli też (wolno im było) zrobić coś bez mojej pomocy wyjątkowo, indywidualnie (realizując motyw aktywności, bycia kimś wyjątkowym, chęci wyodrębnienia swojego Ja).
- 4) Często motyw tożsamości grupowej dochodził do głosu, a nawet zdawał się górować nad motywem wyodrębniania własnego Ja, gdyż dzieciom właściwie bardziej zależało na ocenie grupy, niż jednostki, choć były również pojedyncze osoby, którym na ocenie innych z grupy aż tak bardzo jak na swojej nie zależało (motyw samorealizacji).
- 5) Na szczęście lekcja o zdrowiu sprzyjała realizacji motywu tożsamości grupowej. Uczniowie czuli się dowartościowani (motyw tożsamości grupowej), każdy spełniał rolę w swojej grupie, w której czuł się dobrze (podejrzewam, że nie zmieniłoby tego na niekorzyść zmienienie składu grup, gdyż jak wspomniałam, ta klasa jest wyjątkowo solidarna); najważniejsze, że każdy uczeń mógł realizować swoje zdolności i zainteresowania (motyw samorealizacji).
- 6) Dzięki pracy zespołowej uczniowie mieli okazję uczenia się (nabywania umiejętności) godzenia celów grupowych ze swoimi osobistymi, a raczej podporządkowania swoich grupowym. Praca w grupach pozwalała potwierdzić własne Ja (motyw tożsamości indywidualnej), a zarazem działać na korzyść (dla sukcesu) grupy (motyw tożsamości grupowej)
- 7) Dzięki prawidłowo przeprowadzonej lekcji i podjętym zabiegom jestem nie tylko bardziej świadoma potrzeb moich uczniów oraz ich zróżnicowanej motywacji do pracy, ale też lepiej rozumiem każdy sygnał wysyłany w moją stronę podczas zajęć. Ich zachowania także nauczyły mnie rozszyfrowywać, czego potrzebują i w danym momencie wychodzić tym oczekiwaniom naprzeciw. Cieszę się, że osiągnęłam tak cenną umiejętność, zdobyłam bowiem możliwość odczytania i zdiagnozowania z wyrozumiałością, co każdy z uczniów chce mi przez nie przekazać i co uzyskać.

Anna Halicka

Uczymy się rozpoznawać i okazywać uczucia

– lekcja wychowania do życia w rodzinie w klasie V³

Cele

Po przeprowadzonej lekcji uczeń:

- potrafi określić różne rodzaje uczuć, stanów emocjonalnych,
- umie nazwać te uczucia bądź stany,
- wie, że należy kontrolować swoje zachowania w określonych sytuacjach,
- ma świadomość, że jest odpowiedzialny za wyrażanie swoich uczuć.

Metody: praca w grupach, „burza mózgów”, pogadanka, drama (pantomima, odgrywanie ról).

Środki dydaktyczne: plansze wzbudzające różne uczucia, emocje np. matka karmiąca dziecko, zamach terrorystów na World Trade Center itd., karteczki z nazwami uczuć i stanów emocjonalnych, arkusze papieru z jednym ze słów: mama, sąsiad, nauczyciel, przyjaciel; tablica, mazaki.

Przebieg lekcji

1. Nauczyciel umieszcza plansze wzbudzające różne uczucia. Następnie pyta jakie emocje wzbudzają te obrazy. Uczniowie w zależności od zamieszczonych plansz podają: złość, czułość, wesołość, przerażenie...

| Zachowania dziecka ekspansywnego | Zachowania dziecka typowego | Zachowania dziecka nieśmiałego |
|---|--|---|
| Wrywa się do odpowiedzi, nie może wytrzymać podnosi się z miejsca, zwracając na siebie uwagę, krzyczy: „Ja wiem”, „Ja powiem”, odpowiada nie proszone o udzielenie odpowiedzi. | Aktywnie, ale raczej bezpiecznie uczestniczy w ćwiczeniu, czeka z podniesioną ręką aż nauczyciel poprosi o odpowiedź. Nie wrywa się do odpowiedzi. | Raczej niechętnie bierze czynny udział w ćwiczeniu, nie zgłasza się, obserwuje. |
| Reakcja nauczyciela: – dyscyplinuje ucznia, zwraca mu uwagę, że inni też mają ciekawe pomysły, jednocześnie podkreśla, że jego odpowiedź jest istotna i bardzo trafna. Potwier- | Reakcja nauczyciela: – chwali właściwą postawę po zakończeniu ćwiczenia, dziękując za trafne spostrzeżenia. | Reakcja nauczyciela: – dyskretnie zachęca do uczestnictwa, utrzymuje kontakt wzrokowy z uczniem, nie wywołuje do odpowiedzi, nie naciska. |

³ *Komentarz:* Autorka podaje różne sposoby odniesienia się do ucznia ekspansywnego, pozwalające ukierunkować jego aktywność, wyciszyć zachowania przeszkadzające innym oraz pozytywnie wzmocnić zachowania pożądane – *EM*.

| | | |
|--|--|--|
| dza, że widzi jego zaangażowanie, docenia wiedzę ale inni uczniowie też mają prawo się wypowiedzieć. | | |
|--|--|--|

2. Nauczyciel komentuje: Zamieszczone przeze mnie plansze wywołały w was pewne uczucia, o których mówiliście. Życie dostarcza nam wielu różnorodnych sytuacji, które wywołują uczucia. Uczucia, jakich doznajemy możemy okazywać w rozmaity sposób.

| Zachowania dziecka ekspansywnego | Zachowania dziecka typowego | Zachowania dziecka nieśmiałego |
|--|---|---|
| Nie może spokojnie i z uwagą wysłuchać komentarza nauczyciela, kręci się i rozmawia. | Słucha uważnie i zgłasza się dodając osobiste komentarze. | Słucha ale nie wyraża chęci odniesienia się do usłyszanых wypowiedzi. |
| Reakcja nauczyciela: – dyscyplinuje ucznia, informuje, że przeskadza innym i że za moment przejdziemy do kolejnego zadania, prosi o uwagę, sugerując, że nie będzie wiedział na czym polega ćwiczenie. | Reakcja nauczyciela: – dziękuje za własne przemyślenia i docenia aktywny udział w lekcji. | Reakcja nauczyciela: – dyskretnie zachęca do uczestnictwa, utrzymuje kontakt wzrokowy z uczniem, nie wywołuje do odpowiedzi, nie naciska. |

3. Nauczyciel prosi uczniów by zapisali na tablicy, w jaki sposób wyrażamy uczucia (burza mózgów). Uczniowie zapisują. Spośród pomysłów uczniów nauczyciel podkreśla lub proponuje, jeżeli się nie pojawiły na tablicy następujące sposoby wyrażania uczuć:

- przez gesty,
- przez słowa,
- przez mimikę,
- przez ułożenie ciała (przygnębienie to sylwetka przygarbiona, głowa opuszczona; radość – postawa wyprostowana, podskoki).

| Zachowania dziecka ekspansywnego | Zachowania dziecka typowego | Zachowania dziecka nieśmiałego |
|---|---|--|
| Wyrywa się do odpowiedzi, próbuje krzyknąć nie pytany. Czasem odpowiada chaotycznie, nie do końca słuchając pytania, wstaje z miejsca, biegnie do tablicy, rzuca z ławki przybory | Szuka jak najwłaściwszej odpowiedzi, słucha innych i nauczyciela, czeka na swoją kolej, spokojnie podchodzi do tablicy zapisując swoje skojarzenia. | Raczej się nie zgłasza, słucha innych z uwagą, ukrywa swoją odpowiedź, nie ma ochoty podejść i zapisać odpowiedź na tablicy. |

| | | |
|--|---|---|
| szkolne, szybko zapisuje na tablicy skojarzenia. Krzyczy „to ja zapiszę za niego” i podbiega do tablicy. | | Wyraźnie zapytany, cicho odpowiada. Podkreśla „ja nie chcę zapisać”. |
| Reakcja nauczyciela: – dyscyplinuje ucznia dyskretnie (gestem ręki lub wzrokiem), udziela mu głosu w odpowiedniej kolejności, prosi o spokojne podejście do tablicy i zapisanie skojarzenia, chwali cierpliwość. | Reakcja nauczyciela: – nagradza odpowiedź dziecka uśmiechem lub kiwnięciem głową. | Reakcja nauczyciela: – może zadać pytanie wprost do ucznia, pytając o jego doświadczenia; – nie nalega na zapisanie skojarzenia na tablicy i dziękuje za udział w ćwiczeniu. |

4. Nauczyciel dzieli klasę na 4 grupy (**tworzy grupy mieszane, dzieci ekspansywne, typowe, nieśmiałe**), po czym każda losuje karteczkę z nazwą uczucia (praca w grupach). Następnie każda grupa pokazuje klasie scenkę przedstawiającą wylosowane uczucie, zaś klasa odgaduje jakie uczucie, emocje pokazują koledzy. Sposób przedstawienia nie jest dowolny:

- pierwsza grupa przedstawia wylosowane uczucie za pomocą gestów (pantomima),
- druga za pomocą mimiki (pantomima),
- trzecia za pomocą słów (odgrywanie roli),
- czwarta za pomocą ułożenia ciała (pantomima).

| Zachowania dziecka ekspansywnego | Zachowania dziecka typowego | Zachowania dziecka nieśmiałego |
|---|--|---|
| Zwraca na siebie uwagę poprzez błaznowanie, forsuje własne pomysły, chce być liderem w grupie. Cel grupowy nie jest motywujący dla ucznia, może dezintegrować pracę grupy. Jego pomysły są oryginalne. Jest odtwórcą głównej roli, sprawia mu to przyjemność, stara się zrobić to jak najlepiej, ale w pośpiechu. | Chętnie odpowiada, przedstawia własne propozycje, zadaje dodatkowe pytania nauczycielowi, bierze aktywny udział w przedstawianej scenie, stara się dobrze i w miarę możliwości przygotować do odgrywanej roli. | Przygląda się z uwagą i zainteresowaniem pracy grupy. Nie podejmuje zadania z własnej inicjatywy, czeka na rozwój wydarzeń, nie chce występować w roli aktora, jest obserwatorem. |
| Reakcja nauczyciela: – dostrzega jego propozycje, zwraca uwagę grupy na te właśnie interesujące pomysły, | Reakcja nauczyciela: – nauczyciel podkreśla istotny wkład ucznia w realizowanym zadaniu | Reakcja nauczyciela: – nauczyciel wyraża uznanie całej grupie i personalnie uczniowi. |

| | | |
|--|--|--|
| wzmacnia pozytywne aspekty takiego zachowania, podkreśla rolę ucznia w ocenie pracy grupy. | | |
|--|--|--|

5. Nauczyciel podkreśla, że uczucia możemy przekazywać w różny sposób, jednak każdy jest odpowiedzialny za to, czy wyrażając swoje emocje nie krzywdzi innych ludzi (pogadanka). Tak kieruje przebiegiem zadania, aby każdy uczeń mógł się wypowiedzieć.

| Zachowania dziecka ekspansywnego | Zachowania dziecka typowego | Zachowania dziecka nieśmiałego |
|--|---|--|
| Ciągle przeszkadza, zadaje pytania bez wcześniejszej sygnalizacji poprzez podniesienie ręki, ignorowany obraża się. Jednakże jego sugestie i komentarze są oryginalne i interesujące. | Chętnie uczestniczy w pogadance, zadaje interesujące pytania, stosuje się do reguł obowiązujących w klasie. Jest aktywny jeśli temat jest interesujący. | Nie zgłasza się, nie zabiera głosu z własnej inicjatywy. Zapytany bezpośrednio przez nauczyciela udziela odpowiedzi, czy wyraża własne zdanie. |
| Reakcja nauczyciela: – dyscyplinuje ucznia dyskretnie (gestem ręki lub wzrokiem), udziela mu głosu w odpowiedniej kolejności. Ocenia pozytywny wkład dziecka w realizowanym zadaniu. | Reakcja nauczyciela: – ocenia pozytywny wkład dziecka w realizowanym zadaniu. | Reakcja nauczyciela: – zwraca się bezpośrednio do ucznia i prosi o wyrażenie swojej opinii na omawiany temat. Chwali ucznia, uśmiecha się i podkreśla jego wkład w realizowaniu zadania. |

6. Nauczyciel pyta uczniów: Komu okazujemy uczucia? Uczniowie odpowiadają, przytaczają przykłady. Następnie nauczyciel zapisuje na tablicy pytanie: Jakie uczucia odczuwamy i jak je okazujemy poszczególnym osobom? Uczniowie wcześniej podzieleni na grupy otrzymują arkusze papieru z jednym ze słów:

- pierwsza grupa wyraz mama,
- druga grupa sąsiad,
- trzecia grupa nauczyciel,
- czwarta grupa przyjaciel.

Na otrzymanych arkuszach uczniowie odpowiadają na pytanie zapisane na tablicy. Grupy zawieszają prace na ścianie (praca w grupach).

| Zachowania dziecka ekspansywnego | Zachowania dziecka typowego | Zachowania dziecka nieśmiałego |
|---|--|--|
| Zwraca na siebie uwagę poprzez błaznowanie, forsuje własne pomysły, chce być liderem w grupie. Cel grupowy nie jest | Chętnie odpowiada, przedstawia własne propozycje, zadaje dodatkowe pytania nauczycielowi. Jeśli cel grupy jest | Przygląda się z uwagą i zainteresowaniem pracy grupy. Nie podejmuje zadania z własnej inicjatywy, czeka na rozwój wydarzeń, pełni rolę |

| | | |
|---|--|---|
| <p>motywujący dla ucznia, może dezintegrować pracę grupy. Jego pomysły są oryginalne i ciekawe, nie czeka aż sekretarz grupy je zapisze, podaje wciąż nowe przykłady.</p> <p>Zawiesza arkusz na ścianie, wspólnie z kolegą.</p> <p>Pyta „czy dobrze to zrobiłem?” Oczekuje potwierdzenia i pochwały za wykonane zadanie.</p> | <p>dla ucznia ważny aktywnie uczestniczy w zadaniu.</p> <p>Pomaga zawiesić arkusz na ścianie, zwraca uwagę na dokładność zawieszenia pracy, konsultuje się z nauczycielem, oczekuje aprobaty.</p> | <p>sekretarza grupy, zgodnie z sugestią nauczyciela.</p> |
| <p>Reakcja nauczyciela:</p> <ul style="list-style-type: none"> – dostrzega jego propozycje, zwraca uwagę grupy na te właśnie interesujące pomysły, wzmacnia pozytywne aspekty takiego zachowania, podkreśla rolę ucznia w ocenie pracy grupy, – dyscyplinuje ucznia dyskretnie (gestem ręki lub wzrokiem). | <p>Reakcja nauczyciela:</p> <ul style="list-style-type: none"> – podkreśla istotny wkład ucznia w realizowanym zadaniu, – odpowiada na dodatkowe pytania, dopinguje i wyraża zadowolenie, chwali ucznia i całą grupę. | <p>Reakcja nauczyciela:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyraża uznanie całej grupie i personalnie uczniowi, podkreśla, że zapisanie pomysłów na arkuszu jest istotnym elementem dobrze wykonanego zadania. Podkreśla estetykę wykonania. |

Zakończenie

7. Nauczyciel podsumowuje, że bardzo ważne jest odczytywanie swoich uczuć, dostrzeganie ich u innych, wzajemne okazywanie uczuć. Nie mniej jednak odpowiedzialny człowiek potrafi kontrolować swoje uczucia, emocje i daje mu to satysfakcję.

Uwagi i wnioski

Nauczyciel przygotowując się do pracy z dziećmi powinien zastanowić się czy chce dostosować swój styl pracy do indywidualnych potrzeb i cech ucznia, formułując cele powinien uwzględnić różnorodność motywów. Przy realizacji działań należy uwzględnić pracę metodami aktywizującymi.

Kończąc lekcję nauczyciel powinien dokonać opisowej oceny pracy klasy podkreślając mocne strony ale również zwrócić uwagę na słabe strony pracy klasy.

Diagnoza uczniów klasy V, określająca typ: ekspansywny, typowy i nieśmiały oraz motyw poznawania świata i uczenia się dzieci

| L.p. | Uczeń | Typ: ekspansywny, typowy, nieśmiały | Wskaźniki motywów |
|------|---------|-------------------------------------|--|
| 1. | Kinga | Dziecko nieśmiałe | Więź – akceptacja, poczucie bezpieczeństwa |
| 2. | Łukasz | Dziecko nieśmiałe | Więź – akceptacja, poczucie bezpieczeństwa |
| 3. | Izabela | Dziecko typowe | Samorealizacja |

| | | | |
|-----|------------|---------------------|--|
| 4. | Michał | Dziecko ekspansywne | Więź – akceptacja, poczucie bezpieczeństwa |
| 5. | Paweł | Dziecko nieśmiałe | Więź – akceptacja, poczucie bezpieczeństwa |
| 6. | Michał | Dziecko ekspansywne | Tożsamość |
| 7. | Daria | Dziecko typowe | Więź – akceptacja, poczucie bezpieczeństwa |
| 8. | Sylwester | Dziecko nieśmiałe | Więź – akceptacja, poczucie bezpieczeństwa |
| 9. | Bartosz | Dziecko typowe | Samorealizacja |
| 10. | Dawid | Dziecko typowe | Więź – akceptacja, poczucie bezpieczeństwa |
| 11. | Wojciech | Dziecko ekspansywne | Samorealizacja |
| 12. | Michał | Dziecko typowe | Tożsamość |
| 13. | Hubert | Dziecko nieśmiałe | Samorealizacja |
| 14. | Aleksandra | Dziecko nieśmiałe | Tożsamość |
| 15. | Diana | Dziecko typowe | Samorealizacja |
| 16. | Małgorzata | Dziecko typowe | Więź – akceptacja, poczucie bezpieczeństwa |
| 17. | Marta | Dziecko typowe | Tożsamość |
| 18. | Marta | Dziecko typowe | Samorealizacja |
| 19. | Dawid | Dziecko typowe | Tożsamość |
| 20. | Szymon | Dziecko ekspansywne | Więź – akceptacja, poczucie bezpieczeństwa |
| 21. | Dorota | Dziecko typowe | Samorealizacja |

Agnieszka Adamowska

„Od koleżeństwa do przyjaźni”

Scenariusz zajęć dla klasy V-VI szkoły podstawowej

Cel zajęć:

- kształtowanie wrażliwego, szanującego inną osobę człowieka, który wie jak żyć z innymi i dla innych,
- uświadomienie uczniom znaczenia przyjaźni w życiu,
- uświadomienie różnic między koleżeństwem i przyjaźnią,
- ukazanie zasadniczych cech przyjaciela,
- budzenie odpowiedzialności za przeżywaną przyjaźń.

Cele operacyjne

Uczeń:

- wchodzi w relacje z rówieśnikami,
- wskazuje wartości koleżeństwa i przyjaźni w życiu każdego człowieka,
- dostrzega potrzeby innych,
- wymienia cechy charakteryzujące prawdziwą przyjaźń,
- wie, co może utrudniać przeżywanie przyjaźni,
- potrafi współdziałać w grupie.

Formy: zbiorowa, indywidualna, grupowa

Metody: problemowa, pogadanka, dyskusja, praca w grupach, zabawy integracyjne, (w sali stoliki są ustawione w taki sposób, aby uczniowie mogli usiąść przy nich w grupach, a jednocześnie środek jest wolny ponieważ potrzebny będzie do zabaw integracyjnych).

Pomoce dydaktyczne: kolorowe kartki, puzzle lub kwiatek, duży arkusz szarego papieru – taki aby można było odrysować sylwetkę człowieka, cytat napisany na kartonie – brystolu: „Możesz zgromadzić przeróżne skarby, ale najcenniejszą rzeczą jest prawdziwy przyjaciel”, mniejsze kawałki szarego papieru potrzebne do narysowania części garderoby (bluzka, spodnie, czapka, buty, szalik, plecak – tornister), grube pisaki, kartki z cytatami.

Uwagi: Dwie pierwsze lekcje należy przeprowadzić w bloku (2×45 minut), następną potem.

Czas trwania zajęć: 3 godziny lekcyjne.

Przebieg zajęć

Część pierwsza

1. Zajęcia wstępne – integrujące zespół klasowy, ułatwiające komunikację, otwartość między uczniami (45 minut)

a) Powitanie uczniów

Prowadzący wypowiada powitanie, np.: Witam wszystkich w spodniach (wszyscy w spodniach wstają i się kłaniają), w butach ze sznurówkami, ubranych w coś czerwonego itp.

Zajęcia były prowadzone w klasie, której nie uczę, ale z niektórymi uczniami wcześniej się już spotkałam w cyklu nauki. Wyjaśniłam im dlaczego prowadzę z nimi zajęcia i jaki jest ich cel (motyw eksploracji otoczenia – ciekawości, co się zdarzy). Do klasy tej uczęszczają różni uczniowie: typowi, nieśmiali i ekspansywni. Podczas pierwszej zabawy integrującej zespół klasowy, można było zaobserwować jak uczniowie różnie się zachowują. Jedni, tzn. typowi bardzo chętnie weszli w zabawę (motyw więzi z grupą), inni – nieśmiali, początkowo nie brali udziału w zabawie, ale nie stronili od grupy (motyw samorealizacji). Natomiast uczniowie ekspansywni czuli się bardzo swobodnie, mieli wyraźną potrzebę ruchu ale nie przesadzali (motyw uzyskania uwagi i akceptacji dorosłego oraz eksploracji otoczenia).

b) Akronim

Prowadzący rozdaje uczniom małe, kolorowe kartki (mogą być samoprzylepne), na których uczniowie piszą pionowo swoje imię a poziomo od każdej litery imienia, coś pozytywnego o sobie. Następnie odczytują głośno swoje cechy (ci co chcą).

W podsumowaniu nauczyciel pyta, czy łatwo mówić o swoich pozytywach przed innymi, tak aby to nie było przechwalanie się? (Chodzi w tym ćwiczeniu o dostrzeganie w sobie i kolegach pozytywnych cech a nie ocenianie i negowanie złych przykładów.)

Podczas tej zabawy uczniowie ekspansywni wybierali kartki według swoich upodobań (motyw samorealizacji i realizacji zainteresowań) i bardzo szybko, nie zawsze poprawnie dopisywali swoje cechy i głośno informowali o zakończeniu zadania, jako pierwsi (motyw uzyskania uwagi otoczenia oraz wyodrębnienia i wzmocnienia swojego Ja). Typowi i nieśmiali akceptowali otrzymaną kartkę i wolniej dopisywali cechy swego charakteru. Uczniowie ekspansywni zostali poproszeni o cierpliwość, aby wszyscy mogli wykonać to zadanie. Oczywiście to oni jako pierwsi zgłaszali się do odczytania cech, potem cierpliwie czekali typowi a nieśmiali (niektórzy – motyw spełnienia oczekiwań nauczyciela) zostali zachęcani przez mnie do odczytania swoich cech. Nikt nie był do tego zmuszany. Uczniom, którzy na początku zaprezentowali swoje ćwiczenie – ekspansywnym, musiałam przypomnieć, że inni też chcą być wysłuchani.

c) **Podobieństwa**

Uczniowie otrzymują kartki z poleceniami (mogą mieć kształt puzzli, bukietu kwiatów itp.):

- znajdź kogoś, kto ma taki sam kolor włosów jak ty,
- znajdź kogoś, kto jest takiego samego wzrostu jak ty,
- znajdź kogoś, kto urodził się w tym samym miesiącu co ty,
- znajdź kogoś, kto ma takie samo hobby jak ty,
- znajdź kogoś, kto ma taki sam kolor oczu jak ty,
- znajdź kogoś, kto lubi jeść to samo co ty,
- znajdź kogoś, kto lubi podobnie jak ty spędzać czas wolny,
- znajdź kogoś, kto śmieje się zaraźliwie,
- znajdź kogoś, kto potrafi zwinąć język w trąbkę,
- znajdź kogoś, kto ma ładny nos,
- znajdź kogoś, kto ma rękę tej samej długości co ty

(Zadanie to ułatwia kontakty w grupie)

Także w tym zadaniu jak we wcześniejszych uczniowie ekspansywni z werwą i zapałem zabrali się do jego realizacji (motyw eksploracji otoczenia i wyodrębniania swojego Ja). Chętnie pytali, szukali wspólnych cech i upodobań wśród kolegów. W czasie tej zabawy uczniowie nieśmiali troszkę się „ośmielili” i odważniej przystąpili do realizacji zadania. Niektórzy uzupełniali puzzle, wykorzystując wiedzę na temat kolegów kiedyś zdobytą (słabe poczucie bezpieczeństwa w grupie) a nie podczas zabawy (motyw samorealizacji i wyodrębnianie swojego Ja). Typowi natomiast zabrali się również z zainteresowaniem do pracy (motyw więzi z grupą, eksploracji otoczenia i samorealizacji). Po zakończeniu zadania i wspólnym podsumowaniu wyników poszukiwań uczniowskich, stwierdzili, że wiele mają wspólnego, ale także sporo ich łączy. Każdy coś wnosi do grupy, którą jest zespół klasowy a przez to jest ciekawiej.

Po zakończeniu uczniowie krótko podsumowują swoje poszukiwania. Każdy z nas jest inny, ale mimo to możemy znaleźć coś, co nas łączy.

d) **Puste miejsce**

Uczniowie siadają w kręgu, na krzesłach. Jedno krzesło jest wolne. Osoba siedząca obok wolnego krzesła mówi: „zapraszam na wolne miejsce po mojej prawej stronie...” – podaje imię osoby. I następna osoba, aż do momentu kiedy wszyscy zmienią miejsce. (W czasie tej zabawy można zaobserwować, kto cieszy się sympatią innych uczniów, a kogo dzieci unikają).

Zabawa ta pokazała wszystkie sympatie i antypatie wśród uczniów. Ekspansywni mieli problem z usiedzeniem na miejscu i doczekaniem się swojej kolejki (motyw tożsamościowy i dążenie do eksploracji otoczenia). Trzeba było im przypominać, że nie są sami i że inni również jak oni czekają na swoją kolej. Uczniowie to zrozumieli (być może dzięki motywowi więzi z nauczycielem). Uczniowie typowi i nieśmiali spokojnie czekali i zmieniali miejsce. Zabawa skończyła się, kiedy wszyscy zmienili miejsca.

Część druga

1. Podanie tematu zajęć: „Od koleżeństwa do przyjaźni”.
2. Czy jest różnica między kolegą a przyjacielem? – wypowiedzi uczniów

W czasie wypowiedzi uczniowie ekspansywni próbowali wypowiadać się bez kolejki, jak to w ich naturze i z tych samych powodów co wcześniej. Natomiast uczniowie nieśmiali zostali zaproszeni imiennie do wypowiedzenia się (przy głośnej pochwalie dostało wzmocnienie swojego zachowania), ale nie wszyscy chcieli mówić i nie byli zmuszani (motyw tożsamości).

3. Jakie cechy posiada prawdziwy przyjaciel? Na to pytanie spróbujemy wspólnie odpowiedzieć, na podstawie cytatów z literatury.
 - a) Podanie cytatu św. Jana Chryzostoma dotyczącego przyjaźni (w formie dużego kolorowego napisu na kartonie):

*„Możesz zgromadzić przeróżne skarby,
ale najcenniejszą rzeczą jest prawdziwy przyjaciel.”*
 - b) Wywołanie dyskusji na temat hasła – cytatu.
 - c) Odrysowanie postaci jednego z uczniów na szarym papierze i powieszenie rysunku na tablicy.

Zadanie to oczywiście wykonali uczniowie ekspansywni, znowu podkreślając swoim zachowaniem motyw tożsamościowy i samorealizacji. Wykonują je poprawnie i zostają pochwaleni dzięki czemu wzmocniono motyw więzi z nauczycielem (jeśli darzy go sympatią). Cel grupy i osobisty okazał się zbieżny.

4. Praca w grupach.

Dzielimy klasę na 6 zespołów (poprzez losowanie małych kartek z elementami ubioru: bluzka, spodnie, czapka, buty, szalik, plecak – tornister) . Każdy ze-

spół wybiera lidera. Uczniowie mają za zadanie zastanowić się nad dwoma cechami przyjaciela, opierając się na podanym tekście i zapisać je dużymi literami na narysowanej i wyciętej z papieru (przez siebie) części garderoby, która będzie pasować do odrysowanej wcześniej postaci- wg przynależności do grupy.

To, że uczniowie nie zostali przydzieleni do grup ale wylosowali swoje miejsca (pozwoliło to uniknąć manifestacji sympatii i antypatii), mogło doprowadzić do sytuacji, że w jednej grupie (tak się nie stało) znaleźli się np. sami nieśmiali uczniowie i w związku z tym wykonanie zadania mogłoby być utrudnione (słabe poczucie bezpieczeństwa w grupie, słaby motyw ekspresji Ja), jeśli nauczyciel nie sformułuje jasno oczekiwań dotyczących efektów pracy grupy. Z drugiej jednak strony być może, chociaż jedno dziecko podejmie odpowiedzialność za wykonanie zadania (nauczyciel jeśli mu pomoże, udzieli mu wsparcia) potwierdzi motyw ekspresji Ja i samorealizacji.

Natomiast w przypadku dzieci ekspansywnych pracujących w tej samej grupie może dojść do nasilenia motywów tożsamościowych oraz do dążenia do eksploracji otoczenia. Manifestują się one często w formie trudnej do zniesienia przez nauczyciela i innych uczniów. Nauczyciel powinien wówczas pomóc im zaistnieć w sposób akceptowany społecznie, nie zniechęcając ich. Jeśli jest sympatia do nauczyciela (motyw więzi) oraz chęć działania czyli wykonania zadania, rozwiązanie może zostać wypracowane z pozytywnym udziałem dziecka ekspansywnego.

Pierwszy zespół:

„Najlepszym przyjacielem jest ten, kto nie pytając o powód twego smutku, potrafi sprawić, że znów wraca radość.”

św. Jan Bosko

„Doradzając przyjacielowi, staraj się mu pomóc, a nie sprawić przyjemność.”

Solon

Drugi zespół:

„Ilekcóż chcemy zobaczyć własną twarz, widzimy ją patrząc w lustro, podobnie kiedy chcemy poznać siebie, możemy poznać patrząc na przyjaciela... człowiek... potrzebuje przyjaźni, aby poznać samego siebie.”

Kahil Gidran

„Gdy chcesz ponarzekać na to, że nic ci się nie udaje, gdy chcesz pomarudzić na drobne niesprawiedliwości w życiu - przyjaciel z radością wysłucha twoich, pełnych żalu historii. A kiedy je skończysz, razem będziecie się mogli z tego wszystkiego śmiać.”

Linda MacFarlane

Trzeci zespół:

„Przyjaciel... gdy on się zwierza, otwórz przed nim swą duszę. Kiedy on milczy, niech Twoje serce nie przestaje go słuchać, ponieważ w przyjaźni każda myśl, pragnienie, nadzieja budzi się w ciszy, a jest dzielona w radości.”

Kahil Gidran.

„Kim jest przyjaciel? Powiem ci. Przyjaciel jest osobą, przy której masz śmiałość być sobą.”

Frank Crane

Czwarty zespół:

„[...] moja Róża jest do was podobna. Ale jedynie ona jest ważniejsza od was wszystkich, ponieważ to ją podlewałem. To ją właśnie włożyłem pod klosz. Ją ochraniałem parawanem. To dla niej zabijałem gąsienice (prócz dwóch czy trzech hodowanych na motyle). To jej narzekań i przechwałek słuchałem, a czasami milczałem w jej towarzystwie. Bo to moja Róża.”

A. de Saint-Exupery: „Mały Księżę”

„Nawet cień przyjaciela wystarczy, aby uczynić człowieka szczęśliwym.”

Menander

Piąty zespół:

„I tak ciągle jesteśmy razem, jak i miły Puchatek, Miś i jego przyjaciel, czyli Kubuś i ja. Bo to zawsze jest raźniej czy to zimą czy latem, gdy we dwójkę jesteśmy, ja i Kubuś Puchatek.”

A.A. Milne: „Ja i Puchatek”

„Tylko przyjaciel powie ci, że strzępią ci się nogawki, że masz twarz umazaną pastą do zębów albo że masz na nogach buty nie do pary.”

Charlotte Gray

Szósty zespół:

„Bywa bowiem przyjaciel ale tylko na czas jemu dogodny, nie pozostanie nim w dzień Twego ucisku [...] Wierny, bowiem przyjaciel potężną obroną, kto go znalazł, skarb znalazł.”

Mądrość Syracha 6.8,14

„Przyjaciele są jak kwiaty doniczkowe – wymagają regularnej pielęgnacji.”

H. Jackson Brown

5. Przedstawiciele grup referują swoje wnioski. Uczniowie swoje hasła-wnioski, na kartkach – ubrankach, przyczepiają do odrysowanej ludzkiej sylwetki przypiętej do tablicy.
Zespół I – pociesza w smutku, doradza.
Zespół II – poznajemy siebie dzięki przyjacielowi, można mu o wszystkim powiedzieć, śmiać się z nim.
Zespół III – wysłuchuje zwierzeń, akceptuje mnie takiego jakim jestem.
Zespół IV – akceptuje, uszczęśliwia swoją obecnością.
Zespół V – jest przy tobie zawsze, jest szczerzy.
Zespół VI – jest wierny, trzeba o niego dbać.
6. Następnie w odniesieniu do zapisanych sentencji rozpoczynamy dyskusję szukającą odpowiedzi na pytanie: Jakich zachowań oczekujemy od przyjaciela?

Tak jak w przypadku wcześniej opisanej rozmowy (patrz wyżej)

Przykłady konkretnych zachowań – rozmowa

- pomoc w trudnych chwilach, np. pomaganie na lekcjach,
 - zwrócenie uwagi na złe zachowanie,
 - częste rozmowy, szczerość,
 - stawanie w obronie, pamięć o tym co lubi,
 - zapraszanie do siebie, wspólne wyprawy np. do kina,
 - pisanie listów, pocztówki z podróży.
7. Nauczyciel proponuje przeprowadzenie testu: Czy jesteś dobrym przyjacielem? Czyta głośno pytania, uczniowie zastanawiają się indywidualnie (po cichu), nad odpowiedziami:
- czy zależy Ci na tym, żeby przyjaciel dobrze się prezentował, czy też pilnujesz żeby nie był lepszy od Ciebie?
 - czy zdarzyło Ci się w ostatnim czasie coś obiecać jemu i zapomnieć?
 - czy tęsknił byś za nim, gdyby on wyjechał do innego miasta?
 - czy mówisz mu czasem coś podnoszącego na duchu, że ładnie wygląda, dobrze coś powiedział, napisał?
 - czy jesteś empatyczny (potrafisz wczuć się w sytuacje, które jemu się przytrafiły i czujesz to co on)?
 - czy zdarzyło Ci się zostawić go na środku drogi (lub innej tego typu sytuacji) i pójść w przeciwną stronę, bo spotkałeś kogoś na kim Ci bardziej zależy?
 - czy zmieniasz ustalone wspólne plany albo zamiary bez uprzedzenia, bo Ci się odechciało, odwiedziało?
 - czy pamiętasz żeby zapytać go o coś co dla niego jest bardzo ważne, o czym cały czas myśli nawet, jeśli Ciebie ta sprawa wcale nie dotyczy?
 - czy zyskawszy nowych przyjaciół lekceważysz dawnych uważając, że oni i tak wszystko zniosą i wybaczą?

Nauczyciel podsumowując test mówi: Ten test zachowaj dla siebie. Nawet jeśli nie uzyskałeś wielu punktów TAK, to nic straconego. Możesz jeszcze stać się przyjacielem i mieć przyjaciela.

Ostatnie ćwiczenie daje jednakowe szanse wszystkim dzieciom. Każdy odpowiada samodzielnie na pytania nauczyciela, w formie prostej „tak” lub „nie” (motyw samorealizacji). Komentarz nauczyciela, na temat większej liczby odpowiedzi negatywnych, nie przekreślających jednak ich szans na płaszczyźnie przyjaźni, wzmocnił w nich motyw samorealizacji.

8. Karta ewaluacji: co byś zebrał ze sobą z tej lekcji, co Ci się podobało („spakuj do plecaka”), a co Ci się podobało, denerwowało („wrzuc do kosza”).
9. Podziękowanie za aktywny, twórczy udział w lekcji.

Nauczyciel jasno informuje dzieci, że spełniły jego oczekiwania. Można wymienić te osoby, które starały się najbardziej, co potwierdzi ich informację o pozytywnym zachowaniu (budowanie pozytywnego obrazu siebie – motyw wyodrębnienia i potwierdzenia swojego Ja)

Marzenna Staniak

Jak Rzym stał się cesarstwem?

Lekcja historii w klasie I gimnazjum⁴

Cele

Po zakończeniu lekcji uczeń potrafi:

- wyjaśnić pojęcia: „pokój rzymski”, kalendarz juliański,
- wskazywać na mapie kierunku i zasięg podbojów Juliusza Cezara,
- przedstawić przyczyny i przejawy kryzysu w republice rzymskiej,
- wskazać na czym opierała się dyktatura Cezara,
- wyjaśnić symboliczne znaczenie zwrotów: kości zostały rzucone, przekroczyć Rubikon,
- podać, kto i kiedy powiedział: „I ty, Brutusie przeciwko mnie?”,
- prawidłowo interpretować daty: 49 r. p.n.e., 44 r. p.n.e., 31 r. p.n.e.
- dokonać oceny postaci: Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta.

Umiejętności ponadprzedmiotowe:

1. efektywne współdziałanie w grupie,
2. twórcze rozwiązywanie problemów.

Środki dydaktyczne:

- podręcznik (s. 130-135),
- mapa „Imperium rzymskie”,
- schemat metaplanu,
- szary papier, markery,
- teksty źródłowe: z *Autobiografii* Oktawiana Augusta
- schemat przedstawiający mechanizmy współdziałania i współzależności władz i urzędów rzymskich u schyłku republiki.

Metody: praca w grupach, metaplan.

Czas zajęć: 2 godziny lekcyjne.

Tok lekcji

Lekcja pierwsza

I. Wprowadzenie

1. Powitanie i sprawdzenie obecności – 3 minuty
2. Wyjaśniam, że omawiać będziemy przyczyny i okoliczności upadku republiki rzymskiej. Pracować będziemy w grupach, a następnie wspólnie wykonamy plakat, który uzupełnimy pracując metodą metaplanu, a odpowiadać będziemy na pytanie: dlaczego upadła republika rzymska? – 3 minuty
3. Następnie proszę o przypomnienie kiedy została ustanowiona republika rzymska, co to jest republika oraz wymienienie najważniejszych instytucji republiki rzymskiej. Po udzieleniu odpowiedzi na te pytania zapisujemy temat i rozpoczynamy właściwą lekcję – 5 minut

⁴ *Komentarz:* Dzięki rozpoznaniu motywów ważnych dla uczniów możliwe było zwiększenie ich zaangażowania w lekcję, wykorzystanie ich zdolności, a także wyeliminowanie zachowań przeszkadzających nauczycielowi. – EM

II. Rozwinięcie

Dzielę klasę na 4 grupy i przydzielam zadanie (dbam, by w każdej z grup były dzieci typowe, ekspansywne i nieśmiałe):

Grupa I – polecenie: spróbujcie wczuć się w rolę Cezara. Napiszcie list do przyjaciela, tak jakby to zrobił Cezar, uzasadniając przekroczenie Rubikonu.

Grupa II – polecenie: w imieniu Cezara wygłoście mowę w senacie, uzasadniającą wprowadzenie reform. Użyjcie plakatów reklamujących reformy.

Grupa III – polecenie: wyobraźcie sobie, że Brutus stanął przed sądem oskarżony o zabicie Cezara. Wejdźcie w rolę obrońcy i spróbujcie usprawiedliwić czyn Brutusa.

Grupa IV – polecenia: jesteście biografami Oktawiana Augusta. Napiszcie jego żywot.

Każda grupa korzysta z podręcznika, mapy i tekstów źródłowych. Czas pracy – 15 minut.

Po upływie wyznaczonego czasu przedstawiciele grup prezentują wyniki pracy. – 15 minut.

Na osi czasu zaznaczają wydarzenia, wymieniają reformy Cezara, przedstawiają zmiany ustrojowe – od republiki do cesarstwa.

III. Podsumowanie

Uczniowie zastanawiają się wspólnie nad problemem moralnym, wynikającym z konieczności wyboru między dobrem osobistym a dobrem państwa. – 4 minuty

Lekcja druga

Po części organizacyjnej i przypomnieniu działalności Juliusza Cezara oraz Oktawiana Augusta stawiam pytanie: Dlaczego upadła republika? – Pracujemy metodą metaplanu. – 10 minut

I rząd zastanawia się nad pytaniem: Jak było?

II rząd: Jak być powinno?

III rząd: Dlaczego nie było, tak jak być powinno? – 10 minut

Odpowiedzi uczniowie wpisują na plakacie, a następnie wspólnie wyciągamy wnioski. – 15 minut.

W zeszytcie zapisujemy przyczyny upadku republiki rzymskiej i krótkie informacje o dokonaniach Cezara i Oktawiana Augusta. – 8 minut

Sformułowanie **zadania domowego** – 2 minuty (Pytanie 3 s. 135.)

Załącznik

Opis lekcji historii w klasie 1 – Jak Rzym stał się cesarstwem?

Klasa liczy 31 uczniów. Do uczniów ekspansywnych zaliczyć można:

- Natalię – motywy – tożsamość, wyodrębnianie i potwierdzanie własnego „ja”-przeszkadza w lekcji, nie wykonuje poleceń nauczyciela oraz samorealizacja – lubi zadawać wiele pytań, nie zawsze trafnych,
- Artura – motywy – więzi, spełnianie oczekiwań nauczyciela – zgłasza się do pomocy przy zawieszaniu mapy, do trzymania ilustracji, zawieszania plakatu,

- Olę – motywy – tożsamość, wyodrębnianie własnego „ja” – przeszkadza w prowadzeniu lekcji, niechęć do robienia tego co reszta klasy,
- Adriana – motywy – tożsamość – przeszkadza w lekcji, chodzi po klasie, błaznuje oraz więzi i bezpieczeństwa – pyta często, czy go lubię, podchodzi do biurka nauczyciela.

Uczennica nieśmiała: Kasia – więź, poczucie bezpieczeństwa – uważnie słucha poleceń nauczyciela, obserwuje zachowanie innych dzieci, by upewnić się czy własna praca przebiega zgodnie z oczekiwaniami nauczyciela, pracuje pilnie.

Reszta klasy to dzieci typowe.

W trakcie pracy w grupach Kasia – ładnie rysująca wykonała plakat reklamujący reformy Cezara, ale według pomysłu innych dzieci – dało to możliwość pochwalenia grupy i jej rysunku.

Artur pomagał w zawieszaniu plakatu i prezentacji dorobku grupy.

Natalia wykazała się wieloma ciekawymi pomysłami dotyczącymi żywota Oktawiana Augusta, praca w grupie zaciekała ją.

Ola – początkowo nie podjęła pracy, przeszkadzała pozostałym uczniom, ale poproszona, żeby spisywała pomysły, jako sekretarz grupy (pretekstem było ładne pismo) zaczęła współpracować z resztą uczniów.

Adrian – chętnie prezentował przemówienie Cezara w senacie – zrobił to z zacięciem aktorskim.

Alicja Kulik

Śnieżne bryły

Scenariusz lekcji matematyki w klasie II gimnazjum⁵

Liczebność klasy: 24 osoby (dla większej lub mniejszej grupy zadania należy zmodyfikować).

Czas: 45 minut.

Metoda pracy z dziećmi: praca grupowa

Materiały: śnieg, trzy cienkie metrowe listewki, spray w sześciu kolorach,

Cele:

- wizualizacja przestrzenna brył,
- uczeń rozpoznaje i potrafi nazwać, wykonać określone bryły,
- uczeń potrafi rozpoznawać przekroje poprzeczne i pionowe brył,
- uczeń potrafi zamieniać jednostki długości.

Opis przebiegu zajęć

W piękny zimowy dzień, w którym nie brak śniegu, wybieramy się z uczniami klasy II gimnazjum na „lepienie brył”.

Dzień wcześniej proszę uczniów o przygotowanie: czegoś do mierzenia (taśmy, metra krawieckiego, itd.), notatnika, długopisów, ekierki i najważniejsze: nieprze-

⁵ *Komentarz:* Opisana lekcja ze względu na sposób pracy jest bardzo atrakcyjna dla uczniów. Wprowadzenie diagnozy rozumiejącej pozwala lepiej kierować pracą klasy, jak również uczniów. – EM

makalnych rękawiczek (ew. dwie pary „zwykłych”). Ja ze swojej strony przynoszę sześć puszek sprayu w różnych kolorach.

N: „*Proszę o przygotowanie na jutro następujących rzeczy: coś do mierzenia (taśmy, metra krawieckiego, itd.), notatnika, długopisów, ekierki i najważniejsze: nieprzemakalnych rękawiczek (ew. dwie pary „zwykłych”). Jutro będziemy mieli zajęcia na dworze i będziemy budować bryły ze śniegu.*”

| Czynności uczniów | | |
|---|---|--|
| Uczeń typowy | Uczeń nieśmiały | Uczeń ekspansywny |
| <ul style="list-style-type: none"> – słucha uważnie poleceń nauczyciela, – dopytuje się o przedmioty mogące pomóc w lekcji; | <ul style="list-style-type: none"> – uważnie słucha poleceń nauczyciela, – przygotowanie przedmiotów, ale nie eksponowanie ich, biernie oczekiwanie na uwagę nauczyciela, – pożycza/dzieli się swoimi przedmiotami z innymi uczniom; | <ul style="list-style-type: none"> – słucha tylko początku wypowiedzi nauczyciela, – zadaje pytania uszczegóławiające, jednak nie oczekuje odpowiedzi, gdyż już ma swój własny pomysł, jakie przedmioty przynieść; |

Następnego dnia wychodzimy na boisko, gdzie klasa jest dzielona na sześć grup. Podział odbywa się na zasadzie losowania (cukierków w sześciu smakach, lub karteczek w sześciu kolorach, itp.).

N: „*Proszę abyście wybrali przedstawiciela swojej grupy, który za chwilę wylosuje zadanie.*”

| Czynności uczniów | | |
|---|--|---|
| Uczeń typowy | Uczeń nieśmiały | Uczeń ekspansywny |
| <ul style="list-style-type: none"> – słucha uważnie polecenia nauczyciela, – zastanawia się, kogo wybrać, tak, aby wybór był najtrafniejszy, – dopytuje się, jakie cechy ma mieć przedstawiciel, na czym ma polegać zadanie; | <ul style="list-style-type: none"> – nie zgłasza się do tego zadania, czeka na decyzje grupy. | <ul style="list-style-type: none"> – podejmuje rolę przedstawiciela, – wywiera nacisk na grupę. |

Przedstawiciel każdej z grup losuje kopertę z zadaniem: „*Twoja grupa ma za zadanie zbudowanie ze śniegu następującej bryły: sześciąt (prostokątów, graniastóp o podstawie trójkąta, ostrosłup o podstawie kwadratu, walec, stożek), która będzie miała wysokość 0,75 m, a podstawa długość 50 cm (średnica podstawy 50 cm). Gdy wykonacie zadanie, zgłóście się po następną kopertę.*”

Rozpoczyna się lepienie brył. Dzieci zawsze mają przy tym dużo zabawy. Ustalane są stanowiska, sposób wykonania bryły, sposób gromadzenia śniegu. Ucznio-

wie muszą pamiętać o zamianie jednostek długości. Stosowanie się do konkretnych wymiarów bryły zmusza często do modyfikacji wcześniejszych ustaleń grupy, do wprowadzenia poprawek.

| Czynności uczniów | | |
|---|---|--|
| Uczeń typowy | Uczeń nieśmiały | Uczeń ekspansywny |
| <ul style="list-style-type: none"> – wykonuje polecenia nauczyciela, – ustala z grupą sposób budowania bryły, podaje swoje pomysły, wysłuchuje innych propozycji, stara się przeforsować rozwiązanie jak najbardziej zbliżone do oczekiwania nauczyciela, – dopytuje się | <ul style="list-style-type: none"> – czeka na dodatkowe instrukcje, – obserwuje kolegów i rezygnuje z własnego pomysłu na rzecz dobrze wykonanego zadania dla nauczyciela, – wytrwale i starannie wykonuje pracę | <ul style="list-style-type: none"> – ma swój pomysł na wykonanie pracy, – w trakcie lepienia bryły często upewnia się u nauczyciela, czy dobrze jest wykonywana praca, oczekuje na pochwałę, – może wykonać „małego bałwanka” i dać nauczycielowi w celu uzyskania sympatii, – kieruje grupą, – stara się pozyskać sympatię grupy |

Kiedy grupa zgłasza koniec pracy, nauczyciel sprawdza poprawność wykonanej bryły, tj.: czy jest faktycznie konkretną bryłą oraz czy ma odpowiednie wymiary. Następuje przekazanie kolejnej koperty, w której jest następująca treść: *„Jedna osoba z grupy, nie przedstawiciel, ma za zadanie narysowanie waszej bryły w notatniku. Kolejna osoba zmierzy wymiary bryły rzeczywistej, które zostaną zapisane na rysunku. Po skończonym zadaniu, przyjdźcie po następną kopertę.”*

Następuje mierzenie i zapisywanie wymiarów bryły.

| Czynności uczniów | | |
|--|--|--|
| Uczeń typowy | Uczeń nieśmiały | Uczeń ekspansywny |
| <ul style="list-style-type: none"> – zgłasza się do tego zadania, – wypytuje nauczyciela jak wykonać rysunek, aby był zbliżony do oczekiwań nauczyciela. | <ul style="list-style-type: none"> – zostaje wytypowany do tego zadania, – wykonując zadanie oczekuje wsparcia, – porównuje pracę z innymi, zanim „odda” nauczycielowi. | <ul style="list-style-type: none"> – jeżeli został wybrany, wykonuje zadanie, upewniając się u nauczyciela, – jeżeli jest to możliwe, stara się wykonać na swój indywidualny sposób. |

Po skończonej pracy, nauczyciel podaje trzecią kopertę: *„Popatrzcie z góry na swoją bryłę. Obok na śniegu, narysujcie sprayem przekrój poprzeczny bryły. Następnie, osoba z grupy, która jeszcze nie miała zadania, „przetnie” listewką wasze*

bryły z góry do dołu i sprayem zaznaczy krawędzie figury, kora powstała w wyniku przecięcia. Napiszcie w notatniku, jakie figury powstały w wyniku tych przekrojów.

Przy przekrojach brył, uczniowie mogą mieć pytania, w jaki dokładnie sposób je zrobić. Ważne jest również, aby w tym momencie ostatnie osoby z grupy wykonały to zadanie. W ten sposób zaangażujemy wszystkie osoby z grupy.

| Czynności uczniów | | |
|--|--|--|
| Uczeń typowy | Uczeń nieśmiały | Uczeń ekspansywny |
| <ul style="list-style-type: none"> – zgłasza się do tego zadania, – wypytuje nauczyciela jak wykonać przekrój oraz jak i gdzie narysować figurę, tak, aby wynik był zbliżony do oczekiwań nauczyciela. | <ul style="list-style-type: none"> – zostaje wytypowany do tego zadania, – oczekuje od grupy wskazania, jak wykonać tę pracę, – wysyła innego ucznia, aby spytał nauczyciela o szczegóły wykonania pracy, – biernie oczekuje na zaakceptowanie pracy przez nauczyciela, – jeżeli nie został wybrany do tego zadania, pomaga innym, aby uzyskać zadowolenie nauczyciela. | <ul style="list-style-type: none"> – nie wysłuchuje polecenia do końca, bardzo często rozcina bryłę nieprawidłowo, nie konsultuje tego z grupą. Podobnie z zaznaczeniem krawędzi. |

N: „Wszystkie grupy wykonały swoją pracę bardzo dobrze. Proszę popatrzcie na prace kolegów i koleżanek. Zwróćcie uwagę na zaznaczone przekroje, wyobraźcie sobie jak wyglądały bryły przed „przecięciem”. A teraz proszę wszystkie grupy o wykonanie kul.”

| Czynności uczniów | | |
|---|--|--|
| Uczeń typowy | Uczeń nieśmiały | Uczeń ekspansywny |
| <ul style="list-style-type: none"> – ogląda pozostałe prace, – proponuje sposób wykonania kuli, – wysłuchuje propozycji innych członków grupy; | <ul style="list-style-type: none"> – zgodnie z poleceniem nauczyciela ogląda pozostałe prace, – razem z grupą wykonuje kulę; | <ul style="list-style-type: none"> – nie jest zainteresowany pracą innych, raczej pokazuje swoją pracę; |

Po wykonaniu kul, nauczyciel rozdaje spraye.

N: „Chciałabym, abyście na jutro poszukali informacji „ile waży śnieg?” Będzie to potrzebne do obliczeń, które wykonamy jutro w klasie. Dowiemy się m.in. jak ciężkie bryły zbudowaliście. A teraz możecie pomalować swoje kule.”

| Czynności uczniów | | |
|---|--|---|
| Uczeń typowy | Uczeń nieśmiały | Uczeń ekspansywny |
| <ul style="list-style-type: none"> – zadaje pytania nauczycielowi jak ma być pomalowana kula, – ustala z grupą sposób pomalowania kuli, – przedstawia swoją propozycję – dopasowuje się do propozycji grupy, – proponuje wykonanie innych budowli ze śniegu i pomalowanie ich, – samodzielnie wyszukuje informacji na zadany temat. | <ul style="list-style-type: none"> – samodzielnie wyszukuje informacje na zadany temat, – przyłącza się do ulepienia i pomalowania kuli. | <ul style="list-style-type: none"> – stara się narzucić grupie swój sposób wykonania kuli, a nawet kilku kul, aby być lepszym od innych grup, – zachęcanie nauczyciela, aby obejrzał wykonane prace, – dopytywanie się o szczegóły zadania domowego. |

Renata Szczepańczyk

„Fraszki to wszystko, cokolwiek myślimy, Fraszki to wszystko, cokolwiek czynimy.”

Lekcja języka polskiego w klasie III gimnazjum⁶

Cele:

- Poznanie życia i twórczości poety polskiego renesansu Jan Kochanowskiego.
- Określenie znaczenia twórczości Kochanowskiego dla literatury polskiej.
- Poznanie definicji fraszki.
- Poznanie fraszek Jana Kochanowskiego.

Metody: pogadanka z elementami dyskusji, praca w grupach.

Środki dydaktyczne: duży arkusz papieru, kserokopie notatki biograficznej o J. Kochanowskim, kartki z pytaniami i poleceniami dla grup.

Czas: 45 minut

Zadania:

1. Czynności wstępne: powitanie, objaśnienie celu zajęć, informacja o oczekiwaniach wobec uczniów, sposobie oceniania pracy na lekcji.
2. Odczytanie zadania domowego przez wybranych uczniów na temat epoki renesansu. Wypisanie na arkuszu papieru najważniejszych wiadomości na temat epoki.

⁶ *Komentarz:* Opracowanie wskazuje na duże zalety pracy w grupach. Autorkę szczególnie interesują dzieci nieśmiałe i sposób zachęcania ich do współpracy. – EM

3. Zapisanie tematu lekcji.
4. Podział klasy na cztery zespoły. Zespoły otrzymują kserokopie notatki biograficznej o Janie Kochanowskim. Zadanie polega na zredagowaniu kalendarium życia i twórczości poety.
5. Prezentacja pracy przez przedstawicieli grup.
6. Głośne odczytanie fraszki „O żywocie ludzkim”. Wytlumaczenie niezrozumiałych wyrazów.
7. Uczniowie samodzielnie zapisują przesłanie utworu.
8. Odczytanie wybranych prac.
9. Kolejne zadanie dla grup będzie polegało na przeprowadzeniu analizy i interpretacji fraszek według pytań i poleceń.

Grupa I

Fraszka „Na zdrowie”

- Co jest najważniejszym dobrem dla poety?
- Jakie wartości Kochanowski przeciwstawia zdrowiu?
- Sformułuj sens fraszki w jednym zdaniu.
- Wymień środki stylistyczne zastosowane w utworze.

Grupa II

Fraszka „Na lipę”

- Wskaż podmiot liryczny. Co możesz o nim powiedzieć?
- Wymień elementy świata ukazanego w utworze.
- Przedstaw ideę utworu.
- Wymień środki stylistyczne zastosowane w utworze.

Grupa III

Fraszka „Raki”

- Jakie wnioski o kobietach można wyciągnąć, czytając fraszkę „wprost”, a jakie czytając „wspak”?
- Wyraź w jednym zdaniu przesłanie wiersza.
- Wymień środki stylistyczne zastosowane w utworze.

Grupa IV

Fraszka „O doktorze Hiszpanie”

- Wymień bohatera fraszki. Kim jest?
- Czy poeta krytykuje nałóg pijaństwa?
- Zacytuj puentę utworu.
- Wymień środki stylistyczne zastosowane w utworze.

10. Prezentacja pracy przez przedstawicieli grup. Omówienie, wprowadzenie ewentualnych poprawek.
11. Zapoznanie uczniów z definicją fraszki. Zapisanie w zeszytach.
12. Podsumowanie zajęć. Odczytanie informacji na temat J. Kochanowskiego, renesansu oraz definicji fraszki.
13. Zadanie domowe: Podręcznik, str.115, Konteksty – ćw. 2.

Opis lekcji

Zajęcia przeprowadziłam w klasie III gimnazjum. Uczniowie mają jasno sformułowane ogólne zasady pracy. Mogą również zadawać pytania o szczegóły, które

ich interesują i wyrażać swoje zdanie. Od klasy pierwszej bardzo chętnie pracują w grupach. Staram się, aby grupy były 4 osobowe, co nie jest trudne, ponieważ w naszej szkole klasy nie są liczne. Uczniowie za swoją pracę wynagradzani są plusami lub oceną, jeżeli na początku ustalimy, że zadania, które ich czekają, wymagają dużej wiedzy i pracy. W pierwszej klasie ustaliliśmy, że będą funkcjonowały minusy dla uczniów, którzy nie pracują lub przeszkadzają innym. Dzieci jednak starają się czynnie uczestniczyć w zajęciach, minusy stawiam bardzo rzadko. Jednak zawsze pierwsze zgłaszają się dzieci ekspansywne później typowe, a na końcu nieśmiałe. Muszę przyznać, że plusy są tak kuszące dla dzieci nieśmiałych, że i one zgłaszają się do odczytania swojego zadania.

Podział na grupy dokonał się w klasie pierwszej, od jakiegoś czasu dzieci pracują w stałych zespołach. Można było zaobserwować zmianę strategii doboru uczniów do grup zadaniowych. Najpierw dobierały się na zasadzie sympatii, później starały się, aby w grupie znalazły się dzieci, które mają dobre wyniki w nauce. Taki przebieg doboru odpowiadał uczniom, w klasie nie było kłótni.

Zajęcia rozpoczęły się od prezentacji zgromadzonych materiałów na temat epoki odrodzenia. Jeden z uczniów zapisał najważniejsze wiadomości na dużym arkuszu papieru.

Zapisu dokonał uczeń ekspansywny. Należy do dzieci wyjątkowo ruchliwych, trzeba mu zapewnić ciągłe zajęcia. W swobodnej dyskusji brali udział przede wszystkim uczniowie ekspansywni i typowi.

Kolejnym elementem lekcji była praca w grupach. Zadanie polegało na zredagowaniu kalendarium życia i twórczości J. Kochanowskiego. Prezentacji efektów pracy grup dokonali uczniowie ekspansywni, którzy starają się pełnić rolę liderów grup. Po przeczytaniu prac dokonaliśmy niezbędnych poprawek.

Głośne czytanie w klasie przypisane jest uczniom ekspansywnym lub typowym. Staram się, aby oni czytali teksty, często przypominam, że przecież ja nie mogę cały czas mówić, ktoś musi mnie zastąpić. Pozostali uczniowie są zadowoleni, bo unikają trudnych dla nich wystąpień publicznych, a uczniowie ekspansywni zmuszeni są do uważnego słuchania tekstu.

Po wykonaniu kolejnego ćwiczenia, wyznaczałam uczniów do odczytania swoich prac, starałam się, aby różne dzieci odczytały swoje zadanie (szczególnie nieśmiałe). W klasie nie ma sprzeciwu, jeżeli to ja wyznaczam osoby, które mają przeczytać zadanie.

Kolejne zadanie polegało na pracy w grupach. Poszczególne grupy wylosowały zestaw zadań. Do losowania poprosiłam uczniów nieśmiałych, byli bardzo przejęci, że od nich zależą zadania, jakie będą wykonywali. Często stosuję tę formę przydziału zadań, wydaje mi się bardzo sprawiedliwa i wnosi element zaciekawienia.

Praca w grupach odbyła się w ramach ustalonych schematów. Uczniowie ekspansywni pełnili rolę liderów, dyscyplinowali pracę pozostałych członków grupy. Uczniowie nieśmiali wyszukiwali informacji w źródłach wskazanych przez nauczyciela, pełnili funkcję sekretarzy, próbowali przedstawić swoje pomysły. Jednak nie uczestniczyli w sporach na temat proponowanych rozwiązań. Uczniowie typowi chętnie korzystali z podpowiedzi nauczyciela jak i swoich pomysłów. Praca w grupach przebiegała sprawnie, każdy z uczniów coś wносił do pracy zespołu. Dzieciom bardziej zależało na ocenie pracy grupy, niż na ocenie indywidualnej. Prezentacja

efektów pracy grup nie była zaskoczeniem. W roli prezydentów wystąpili uczniowie ekspansywni.

Po zapoznaniu uczniów z definicją fraszki i zapisaniu jej w zeszytach nastąpiła najważniejsza część lekcji, czyli ocenianie poszczególnych grup. Uczniowie uczą się współpracy z rówieśnikami, w dyskusjach wymieniają się zdobytą wiedzą, muszą podejmować decyzje, książka staje się źródłem informacji. Wszystkie dzieci biorą udział w zajęciach, każde z nich może mieć świadomość, że wniosło coś do pracy zespołu. Ocena natomiast stanowi ukoronowanie ich wysiłku.

Beata Zajączkowska

Spór wokół globalizacji⁷

Uczniowie klas drugich technikum i liceum (24 uczniów; w tym 5 nieśmiały, 7 ekspansywnych, 12 typowych).

Treści: pojęcie globalizacji i argumenty zwolenników oraz przeciwników procesów globalizacyjnych.

Cele:

- Zachęta do głębszego poznania pojęcia globalizacji.
- Wypunktowanie poglądów zwolenników globalizacji i antyglobalistów.
- Zapoznanie z zasadami *Debaty Oksfordzkiej* i sprawdzenie ich w dyskusji.
- Określenie własnego poglądu na temat globalizacji – głosowanie.
- Uczestnictwo wszystkich uczniów w debacie – odpowiedni dobór pozycji w grupie.

Metody i techniki pracy: Debata Oksfordzka.

Środki dydaktyczne: gabinet lekcyjny, pulpit, klepsydra, notatki uczniów (literatura: pozycje książkowe, przeglądarki internetowe, prasa codzienna i fachowa – przygotowanie debaty).

Przebieg zajęć:

I etap – przygotowanie debaty

- Omówienie zasad debaty.

Debat Oksfordzka składa się z dwóch części. Podczas pierwszej występują główni mówcy wyznaczeni przez organizatorów debaty. Jest ich zazwyczaj 4 po każdej ze stron. Występują oni na przemian. Każdy z mówców ma ściśle określoną rolę do wypełnienia.

Celem debaty jest głębsze poznanie omawianych problemów. Poznanie różnych punktów widzenia na to samo zagadnienie pozwala konstruktywnie rozstrzygać problemy i dochodzić do konsensusu.

⁷ *Komentarz:* Praca przedstawia sposób wykorzystania debaty oksfordzkiej z uwzględnieniem podziału uczniów na typowych, ekspansywnych i nieśmiały, a także jako formy aktywizacji uczniów nieśmiały. – EM

W debacie chodzi o to, aby bronić własnego zdania i stosować właściwe argumenty, szanując osobę prezentującą przeciwne poglądy (regulamin debaty otrzymują na kartkach).

- Przydzielenie pozycji mówcom głównym i pozostałym.

| GLOBALIŚCI | ANTYGLOBALIŚCI |
|-----------------------------|------------------------------|
| I mówca – uczeń ekspansywny | I mówca – uczeń nieśmiały |
| II mówca – uczeń typowy | II mówca – uczeń nieśmiały |
| III mówca – uczeń nieśmiały | III mówca – uczeń nieśmiały |
| IV mówca – uczeń nieśmiały | IV mówca – uczeń ekspansywny |

- Zebranie informacji na temat globalizacji – argumenty, kontrargumenty i dowody. Samodzielna praca w domu:
 - *Typowi* przygotowują informacje z różnych źródeł aby móc wziąć udział w debacie.
 - *Ekspansywni* wyszukają zbyt dużo informacji ale na zajęciach będą zmuszeni przez formę debaty do wybrania najistotniejszych informacji.
 - *Nieśmiali* zobligowani wystąpieniem jako mówcy główni (zarówno po stronie globalistów i antyglobalistów) przygotowują rzetelne notatki, w oparciu o które wystąpią w debacie.

Uwagi o przebiegu zajęć

Wybór poglądów – „jestem globalista”, „jestem antyglobalistą” odbywał się na dwa sposoby:

- 1) *ekspansywni* i *typowi* mieli już na ten temat zdanie,
- 2) *nieśmiałym* było to obojętne więc ja decydowałam, do której grupy zostaną przydzieleni – akceptowali to.

Kierowałam się zasadą, iż i tak wszyscy muszą dopiero zapoznać się z informacjami na temat globalizacji a dyskusja będzie miała sens gdy po obu „stronach barykady” będzie ta sama liczba osób.

II etap – przeprowadzenie debaty

| Czas [min.] | Czynności nauczyciela | Czynności uczniów | | |
|-------------|--|-------------------|---|---|
| | | U. typowy | U. nieśmiały | U. ekspansywny |
| 5 min. | Udziela głosu mówcy otwierającemu debatę – I mówca po stronie globalistów. | | | Definiuje temat. Odnosi się do tezy definicji i przedstawia 3 główne argumenty swojej strony. |
| 5 min. | Udziela głosu mówcy ze strony prze- | | Odnosi się do definicji tezy strony przeciwnej i przed- | |

| | | | | |
|--------|---|--|---|--|
| | ciwnej – I mówca po stronie anty-globalistów. Pilnuje czasu. | | stawia własne jej rozumienie (może być to krańcowo inna definicja) przedstawia 3 kontrargumenty. | |
| 4min. | Pilnuje kolejności wystąpień – II mówca po stronie globalistów i dyscypliny czasowej. | Rozwija argumenty pierwszego mówcy. Króciutko odnosi się do argumentów opozycji. Dodaje własny argument. | | |
| 4 min. | Jak wyżej i udziela głosu pozostałym uczestnikom debaty (2-3 zdania) | | Podobnie jak II mówca po stronie globalistów. | |
| 4 min. | Jak wyżej. | | Zbija argumenty drugiej strony. Nie przedstawia własnych argumentów lecz odnosi się do wszystkich argumentów przeciwników i w miarę możliwości obala je. | |
| 4 min. | Jak wyżej | | Podobnie jak mówca III po stronie globalistów. | |
| 4 min. | Jak wyżej. | | Podsumowuje on argumenty swojej strony. Nie musi odnosić się do poprzedniego wystąpienia. Jego zasadniczym zadaniem jest powtórzenie i utrwalenie najważniejszych argumentów przytaczanych przez globalistów. Nie podaje nowych argumentów. | |

| | | | | |
|--------|------------|--|--|--|
| 4 min. | Jak wyżej. | | | Podobnie jak mówca IV po stronie przeciwnej. Zamyka on główną część debaty i do niego należy ostatni głos. |
|--------|------------|--|--|--|

Po wystąpieniach głównych mówców odbywa się debata z sali, w której może wziąć udział każdy (także mówcy główni). Rozpoczynają ją antyglobaliści. Każdy mówca ma 3 minuty, po czym marszałek ma prawo skrócić ten czas. Debata trwa do czasu wyczerpania chętnych do wystąpienia po którejś ze stron, przy czym mówcy muszą występować na przemian. Marszałek ma prawo przerwać debatę wcześniej, jeżeli uzna, że trwa ona zbyt długo.

Uwagi o przebiegu zajęć

Przypisanie uczniom pozycji w debacie dało zamierzony skutek gdyż:

- *nieśmiali* mieli możliwość spokojnie i z pomocą notatek przedstawić swoje argumenty. Nie musieli „walczyć” o głos w debacie. Robienie notatek w trakcie wystąpień innych głównych mówców ułatwiło im zabranie głosu.
- *Ekspansywni* byli ograniczeni w debacie czasem, co zmuszało ich do precyzji w wyrażaniu opinii i poglądów. Zasada wystąpień naprzemiennych dyscyplinowała ich zachowania a jednocześnie udzielenie głosu przez marszałka wyrównywała szanse w debacie. Ostatniemu z mówców (IV antyglobalista) odpowiadała pozycja zamykania dyskusji – do niego należało ostatnie słowo.
- *Typowi* potrafili dostosować się do sytuacji – uważnie słuchali wypowiedzi i mogli swobodnie zabierać głos w debacie. Wypowiedź II globalisty miała być wzorem do naśladowania – ułatwić kolejne wypowiedzi uczniów nieśmiały.

III etap – podsumowanie i ocena debaty

Po debacie z sali następuje głosowanie przez podniesienie ręki. Po usłyszeniu argumentów i kontrargumentów każdy może zmienić zdanie – z globalisty na antyglobalistę i odwrotnie.

Również wtedy zostaje oceniona praca każdego ucznia. Nie jest brana pod uwagę liczba wystąpień, a ich treści merytoryczne, forma i język wypowiedzi.

Uwagi o przebiegu zajęć

Wszyscy uczniowie zaakceptowali propozycje ocen i uznali je za sprawiedliwe. Ich poglądy na temat globalizacji uległy zmianie, choć większość z uczniów *typowych* i *ekspansywnych* pozostała przy poglądach sprzed debaty. Uczniowie *nieśmiali* i niektórzy *typowi* zmienili zdanie.